

GONAGASLAŠ GIELDA- JA
OĐASMAHTTINDEPARTEMEANTA

Died. St. 31

(2019–2020)

Diedáhus Stuorradiggái

Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

Digitaliseren

GONAGASLAŠ GIELDA- JA
ODASMAHTTINDEPARTEMEANTA

Died. St. 31

(2019–2020)

Diedáhus Stuorradiggái

Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

Digitaliseren

Sisdoallu

1	Álgu	5	6.1.1	Dan sámi kulturárbbi digitaliseren ja olámuddui lágideapmi mii lea arkiivvain, girjerájuin ja museain	26
2	Ráddehusa sámpolitihka ja digitaliserenpolitihka birra	8	6.1.2	Sámegiela e-girjiid fidnen	27
2.1	Ráddehusa sámpolitihka	8	6.1.3	Sámi mediaid digitaliseren	28
2.1.1	Sámi álbmot ja sámegiela	8	6.2	Kulturmuittut	30
2.1.2	Vuoigatvuohta almmolaš bálvalusaide sámegillii	9	6.2.1	Askeladden nammasaš nationála kulturmuittodiehtovuoddu	30
2.1.3	Ráddehusa NAČ 2016: 18 Váibmogiela čuovvuleapmi	10	6.2.2	Geodáhta	31
2.2	Ráddehusa digitaliserenpolitihka	10	6.2.3	Dutkan- ja DjO-prošeavttaid kulturmuittodiehtuid digitaliseren ...	31
2.2.1	Okta digitála suorgi	10	6.2.4	Almmusin dahkan ja olahattivuoha	31
3	Digitaliseren almmolaš suorggis	12	6.2.5	Kategoriijat, nomenklaturva ja giella	31
3.1	Almmolašvuoda dieđut sámegillii	12	6.2.6	Gáibáduš kártii merket	32
3.1.1	Dieđut maid ássit ieža ohcet	12	7	Dearvasvuoda- ja fuollasuorgi	33
3.1.2	Dieđut maid ássit ožžot almmolašvuodas	13	7.1	Vuoigatvuohta oažžut dásseárvosaš dearvasvuoda- ja fuollabálvalusaid ja bálvaluvot sámegillii	33
4	Sámi giellateknologiija	18	7.2	Digitaliseren dearvasvuoda- ja fuollasuorggis	34
4.1	Sámi gielladáhtaid lágideapmi	19	7.3	Digitála reaidduid geavaheapmi divššus	34
5	Oahpahus	20	7.4	Dearvasvuodadiehtuid digitála fidnen sámegillii	34
5.1	Mánáidgárddi digitála geavat	20	7.5	Ovdáneapmi koronapandemiija áigge	34
5.2	Digitaliseren vuoddooahpahusas ...	20	8	Justiisasuorgi	36
5.2.1	Fágaodasmahttin ja Máhttolokten 2020	20	8.1	Gáiddusdulkon	36
5.2.2	Oahpahus sámi ohppiide	21	8.2	Diehtujuohkin sámegillii justiisasuorggi áššáigullelaš neahttasajiin	36
5.3	Ohppiid háhkan sámi oahpaheaddjiohppui	24	8.3	Digitála sátnegirji mas lea juridihkalaš terminologiija	36
5.4	Digitaliseren alit oahpus	24	8.4	Máhttogaskkusteapmi ja gealbudeapmi sámi dimenšuvnna birra justiisasuorggis	37
5.4.1	Digitaliserenstrategiija universitehta- ja allaskuvlasuorggi várás	24			
5.4.2	Digitaliserengáibáduš rámmaplánas vuoddoskuvlaoahpahusa várás	25			
6	Kultuvra ja kulturmuittut	26			
6.1	Kultuvra	26			

Sierra mielddus: Sámedikki 2019 jahkedieđáhus

GONAGASLAŠ GIELDA- JA
ODASMAHTTINDEPARTEMEANTA

Died. St. 31

(2019–2020)

Diedáhus Stuorradiggái

Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

Digitaliseren

*Gielda- ja odasmahttindepartemeantta ráva borgemánnu 28. b. 2020,
dohkkehuvvon stáhtarádis seamma beaivvi.
(Solberg-ráddehus)*

1 Álgu

Solberg ráddehus lea álggahan viiddes digitaliserenbarggu, čoahkkáigessojuvvon diedáhusas Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge ja* «En digital offentlig sektor – Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025», maid ráddehus bijai ovdan geassemánu 2019. Mihttun lea ahte geavaheaddjit galget muosáhit ovttá digitála almmolaš suorggi. Stáhta ja gielda galget ovttas systemáhtalaččat hábmet dakkár bálvalusaid mat vásihuvvojit oktalazžan ja mat ollašuhttet geavaheddjiid dárbbuid.

Ráddehusa digitaliserenbargu guoská olles Norgga álbmogii. Seammás dovddasta ráddehus ahte digitála árgabeaivi váikkuha olbmuide iešguđet láhkai. Ovdamearkka dihtii leat nuorra ja vuorrasat geavaheddjiin iešguđet gáibádusat ja vuordamušat digitála fáldahkii, ja iešguđet vejolašvuodát dan geavahit. Eará dehálaš bealli – mii maid lea dán diedáhusa váldofáddá – lea álbmoga dárbu, ja muhtun diliin gáibádus, oazžut digitála čovdosiid iežaset gillii.

Norgga álgoálbmogii, sápmelaččaide – ja sámi giellaide – váikkuha digitaliseren erenoamážit.

Sámegielain leat muhtun hástalusat maid digitaliseren sáhtá leat mielde čoavdimin, ovdamearkka dihtii buoridettiin oahpponeavvuid fidnema. Digitaliserjuvvon veahkkeneavvut sáhttet dagahit jorgaleami sámegiellaide johtileabbon ja álkibun, ja nu hálbibun áigádit teavsttaid. Seammás go dát vejolašvuodát leat olámuttus, de vásihit ollugat ahte eanet digitaliseren dagaha negatiiva ovdáneami. Dehálaš giellaarenat gos olbmot deaivvadit, jávket, ja muhtun almmolaš dieđut eai leat šat fidnemis sámegillii, ja ain leat mašiidnaávdnasat ja prográmmat mat eai doarjjo sámegiela čállinmearkkaid.

Dáinna diedáhusain áigu ráddehus válddahit digitaliserema vejolašvuodaid sámi giellageavaheddjiide. Ráddehus váldá maid ovdan daid buriid doaibmabijuid mat leat jo álggahuvvon sámi giellageavaheddjiid várás. Dasa lassin čuvgeha diedáhus daid hástalusaid mat stáhtas ja gielddain leat go sii áigot fállat digitála bálvalusaid sámi ássiide, ja daid váttisvuodaid maid sámi ássit vásihit digitála árgabeaivvis.

Sámediggi lea čujuhan árvalusaiguin ráddehussii ahte sámi perspektiiva ii doarvái bures leat

čuvgehuvvon dain bajimus dokumeanttain mat leat áibbas dehálaččat digitaliserenpolitihkas. Dát diedáhusbargu lea addán vejolašvuoda maiddái čuvget dan mo sámi perspektiiva lea vejolaš váldit mielde digitaliserenpolitihka bajimus ulbmil-dokumeanttaide. Ráđdehus barggu ulbmil lea ahte buohkat – maiddái sámi giellageavaheaddjit – galget sáhttit searvat digitaliserejuvvon Norgii.

Dát diedáhus lea nubbi dain jahkásaš ovddasguvlui geahčadeaddji diedáhusain Stuorradiggái sámi giela, kultuvrra ja servodateallima birra. Ráđdehus bidjá ovdan dakkár diedáhusaid juohke jagi, muhto diedáhusaid fáttát rivdet jagis jahkái. Dain lea dattetge dat oktasážžan ahte Sámedikki jahkeraporta lea álo mielddusin, ja ahte Sámedikki árvoštallamat bohtet ovdan ieš diedáhus-teavsttas. Sámediggi lea beassan oaidnit dán diedáhusa ovdalaš álgoevttohusa, ja lea beassan ovddidit árvalusaidis mearkkašupmin tekstii. Dát leat merkejuvvon vinjuteakstan.

Sámedikki mearkkašupmi diedáhusa bajimusdási sisdollui

Sámedikkis leat leamaš stuorra vuordámušat dán stuorradiggediedáhussii mii giedahallá digitaliserema sámi servodagas. Sámediggi lea mángii cuiggodan dan ahte ráđdehusa bajimusdási digitaliserenánigiruššan ii fuolat sámi perspektiiva. Ovdamearkka dihtii lea ráđdehus guovtti manjimus stáhtabušeahas várren 2,4 miljárdda ruvnnu digitaliserendoaimbajuiide, muhto sámi servodaga hástalusat eai lea namuhuvvon dan oktavuodas. Sámedikki mielas lea moaittehahti ahte ii dán ge diedáhusas boade čielgasit ovdan mii ráđdehusa ulbmil lea sámi servodaga digitaliseremiin, ja mainna ráđdehus áigu ángiruššat dan oktavuodas.

Sámediggi lea mángii ovdal čilgen hástalusaid dan oktavuodas go sámi digitála fáladat ii váldojuvvo mielde digitála bálvalusaid ovddideapmái. Dat lea hástalus mii guoská mángga servodatsurgái, ja Sámediggi oaidná ahte jus sámi perspektiiva ii váldojuvvo mielde árrat jo, de ii ovddiduvvo sámi fáladat. Danne oaivvilda Sámediggi ahte sámi fáladat galgá namuhuvvot juolludeami oktavuodas jo go ruhta juolluduvvo odđa digitaliserendoaimbajuiide sihkarastin dihtii ahte sámi perspektiiva váldojuvvo mielde.

Sámedikki ulbmil lea ahte sámi álbmot galgá oažžut dakkár digitála fáladaga mii lea dásseárvosaš dainna fáladagain maid álbmot muđui oažžu. Sámi geavaheaddjit vurdet oažžut seamma buriid digitála bálvalusaid. Digitaliserensuorggis leat stuorra vejolašvuodas, ja das leat stuorra vejolašvuodas beavttálmahttit ja buoridit dálá bálvalu-

said. Sámedikkis ii sáhte okto leat ovddasvástáduš digitaliseremis, muhto das ferte leat ovttasbargu ráđdehusain.

Sámi digitála fáladat ii ovddiduvvo buohtalaga dáža fáladagain, ja dat lea Sámedikki mielas moaittehahti. Sámediggi deattuha ahte sámegielat leat heahdedilis digitála gielladili hárrái. Sámegielain leat dakkár hástalusat dan dáfus ahte sámegiel čállinmearkkaid ii leat vejolaš geavahit almmolaš registariin. Sámedikki mielas lea moaittehahti go sámi namaid ii leat vejolaš čállit riehta buot almmolaš registariin. Sámedikki mielas galgá ulbmilin leat ahte buot almmolaš doaimmain lea doarjja sámegiel bustávaide.

Ráđdehusa ulbmil lea ahte almmolašvuohka eanet go dál galgá gulahallat geavaheddjiiguin neahttavuodot bálvalusaid bokte. Sámediggi oaivvilda ahte ferte muitit ja váldit vuhtii sámi geavaheddjiid ja addit sidjiide seamma buori neahttavuodot fáladaga go álbmogii muđui. Go digitála almmolaš suorgi ovddiduvvo, de galget sámegielat váldojuvvot mielde, ja Sámedikki mielas galgá ulbmil leat ahte sámegielaid galgá sáhttit geavahit buot ovddiduvvon almmolaš digitála bálvalusain álggu rájes jo.

Digitála vuoddovuogádagat nu go gulahallan-kanálat leat eanet ja eanet dehálaččat, ja hui dehálaš lea ahte sámegielat ovddiduvvojit digitála giellan. Giellateknologiija lea eaktun dasa ahte sámegielat ain sáhttet leat doaimbi giellan servodagas. Sámediggi deattuha ahte sámi servodaga digitaliseren lea buot surggiid ovddasvástáduš, ii ge dušše Sámedikki. Mii fertet ovddasguvlui árvoštallat daid vejolašvuodaid maid digitaliseren addá, ovdamearkka dihtii sirdit giellarájaid ja čatnat olbmuid oktii rastá riikarájaid. Sámegielaid lea digitaliseren mearrideaddji dehálaš viidásat ovddideapmái. Digitaliseren addá áibbas odđa vuoddovuogádaga gulahallamii ja odđa vuogi dieduid juogadeapmái. Sámediggi galgá leat odđa teknologiija láidesteaddji digitála nuppástuhttimis ja leat mielde huksemin digitála sámi servodaga.

Go bálvalusfáladagat hábmejuvvojit, de lea dehálaš ahte gielddat, fylkkagielddat ja stáhta doaimmat ovttas fáallet ollislaš ja jotkkolaš almmolaš bálvalusaid. Sámi álbmot ássá biedgguid Norggas, ja dál leat 13 gieldda mielde sámegiela hálddašanguovllus. Dáin gielddain lea erenoamáš ovddasvástáduš sámegielain. Sámedikki mielas lea dehálaš ahte čálgobálvalusat leat heivehuvvon sámi álbmogii. Digitaliserema oktavuodas gielddain lea Sámedikkis erenoamáš fokus das mo odđa bálvalusat váikkuhit álbmogii. Sámediggái leat dearvvasvuodabálvalusat dehálaččat, erenoamážit go šadde eanet ja eanet vuorrasat ássit. Sámediggi

deattuha ahte sámi álbmogis berre leat vuoigatvuohta oázžut digitála bálvalusaid mat leat heivehuvvon sin dárbbuide ja sis lea vuoigatvuohta oázžut dásseárvosaš digitála fálaldaga.

Sámediggi lea hábmen digitaliserenstrategiija ja doaimaplána dán strategiija čuovvuleapmái. Dáin dokumeanttain boahtá ovdan ahte Sámedikki oaidnu lea ahte ráđdehusa digitaliserenbargu ii álo leat heivehuvvon sámi giellageavaheddjiide, ja ahte sámezielat geavaheddjiide leat stuorát hehttehusat geavahit digitála reaidduid go dárogielat geavaheddjiide. Sámediggái lea dehálaš ahte sámi perspektiiva galgá leat mielde árrat buot digitaliserenbargguin.

Sámediggi lea ovddidan mánga digitála bálvalusa sámi servodahkii. Ovdamearkka dihtii lea Sámedikkis leamaš dehálaš rolla go Divvun ja Gielatekno ovddidedje sámi boallobaevddi, sámi riek-

tačállinprográmma ja digitála sátnegirjiid (geahča kapihttala 4). Sámedikkis lea maid leamaš guovddáš rolla digitála oahpponeavvoportála Ovtas ovddideamis (geahča kapihttala 5).

Sámedikki hálddahus lea manimus jagiid čadahán mánga sierra digitaliserenprošeavtta. Dat guoská earret eará Sámedikki doarjjahálddašemi, arkiivabálvalusa ja politihkarportála digitalisermii. Mii leat vásihan ahte geavaheaddjit válljejit digitála čovdosiid go dat fállojuvvojit. Sámediggerádi jagi 2020 bušeahhtaevttohusas leat várrejuvvon ruđat ollislaš digitála hálddašanvuogádahkii mii lea doarjjaortnegiid várás. Sámedikkis lea dál badjel 60 iešgudet doarjjaortnega. Ođđa vuogádat álkida doarjjahálddašemi, ja addá vejolašvuoda buoridit daid bálvalusaid maid Sámediggi fállá geavaheddjiide.

2 Ráđđehusa sámepolitihka ja digitaliserenpolitihka birra

2.1 Ráđđehusa sámepolitihka

Sámit leat dohkkehuvvon álgoálbmogin Norggas. Vuodđolága § 108 vuodul lea ráđđehusa ulbmil láhčit dilálašvuodaid dasa ahte sámit sáhttet sihkkarastit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset. Norggas lea maid álbmotrievttálaš geatnegasvuodát mat bidjet láidestusaid sámepolitihkkii, earret eará ILO-konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iehčanas stáhtain ja ON-konvenšuvnna artihkal 27 siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra. ON váldočoahkkinn dohkkehii čakčamánu 13. b. 2007 oktasaš Álgoálbmotjulggaštusa. Julggaštus bidjá dehálaš láidestusaid viidásat bargui oazžun dihtii áddejumi das guđe vuoigatvuodát álgoálbmogiin leat, vaikke vel julggaštus iešalddis ii leat álbmotrievttálaččat čatnevaš dokumeanta.

Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána ja ráđđehusa deháleamos eaktudeaddji ja gulahalli sámepolitihkalaš gažaldagain. Ráđđehus hukse viidáseappot daidda ásahuslaš ja rievttálaš rámmaide mat leat jo biddjojuvvon sámepolitihkkii. Ráđđehusas ii leat ovddasvástádus Sámedikki politihkalaš doaimmas ii ge dain mearrádusain maid Sámediggi dahká politihkalaš orgánan.

Álgoálbmogin lea sámiin vuoigatvuolta konsulterejuvvot áššiin main sáhtta leat njuolgga mearkkašupmi sidjiide. Sihkkarastin dihtii ahte bargu daid áššiiguin mat sáhttet váikkuhit sámiide njuolgga, čadahuvvo dohkálaččat, leat ráđđehus ja Sámediggi soahpan bidjat *Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvnnaid prosedyraid* vuodđun konsultašuvnnaide.

Giella- ja ođasmahttindepartemeanttas lea ovddasvástádus oktiiordnet dan stáhta politihka mii guoská sámiide Norggas, ja galgá oččodit ollislaš ja jotkkolaš politihka, sektoriid ja hálddašandásiid rastásaččat. Juohke fágadepartemeanttas lea ovddasvástádus čuovvulit stáhta politihka sámiid ektui iežas suorggis.

Stáhtas dat lea ovddasvástádus sihkkarastit ahte sámit vuhtiiváldojuvvojit. Seammás bidjá stáhta vuodđun ahte gielddat ja fylkkagielddat

iežaset álgagiin, ja báikkálaš demokratiija oassin, maddái čuovvulit geatnegasvuodaideaset sámi ássiid ektui.

2.1.1 Sámi álbmot ja sáme-gielat

Norggas eai čadahuvvo registreremat čearddalašvuoda vuodul, ja danne eat dieđe galle sápmelačča ássat riikkas. Geassemánu 2019 muttus ledje 18 103 olbmo čálihuvvon Sámedikki jienastuslohkui. Čáliheamit jienastuslohkui lassánit jeavdalaččat. Ollu sápmelaččat leat iešgudet sivaidda geažil válljen ahte eai čálit iežaset jienastuslohkui, ja go dušše sii geat sáhttet jienastit sámediggeválggas, sáhttet čálihit iežaset jienastuslohkui, de ii čájjet jienastuslohku galle sápmelačča ássat Norggas. Sámediggi lea mángii čujuhan ahte lea dárbu ráhkadit oktagaslašvuodát statistihka das gii lea sápmelaš Norggas, muhto maddái čujuhan hástalusaid dan oktavuodas. Earret eará lea sámi álbmogis historjjálaš vuosteháhu registreremii.

Daid loguid vuodul mat čájehit geat válljejit sáme-giella mánáidgárddis ja skuvllas (geahča kapihttala 5), mii diehtit ahte sámit ássat miehtá Norgga. Jáhkkinis lea nu ahte eanet ja eanet sámit ássat gávpogiin ja stuorat čoahkkebáikkiin. Seammás diehtit ahte eanemusat čohkiiduvvon ássanguovllut, gos sámit muhtumassii leat eanet-logus, leat Sáltoduoddara davábealde.

Norggas geavahuvvo davvi-, lulli- ja julevsáme-giella beaivválaš giellan. Norgga riikkaidgaskasaš geatnegasvuodát čatnasit dán golmma gillii. Sáme-giella lea dehálaš ovttaskas giellageavaheadjái, sámi álbmogii ja sámi servodaga ovdáneapmái. UNESCO áitojuvvon gielaid listtas lea davvisáme-giella definerejuvvon áitojuvvon giellan, ja lulli- ja julevsáme-giella fas bahás áitojuvvon giellan.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi deattuha ahte nuortalaš-, ubmi- ja bihtánsáme-giella leat gielat mat gullet Sápmái mii lea Norgga bealde. Dat gielat leat rašis dilis, ja dehálaš lea fuolahit maddái dáid gielaid dárbbuid.

2.1.2 Vuoigatvuohta almmolaš bálvalusaide sámegillii

Sámelága § 1–5 deattasta ahte sámegiella ja dárogiella leat ovttárvosaš gielat. Sámegiella hálddašanguovllus leat sámegiella ja dárogiella ovttadássásaš gielat sámelága 3. kapihttala mearrádu-said vuodul.

Sámegiella hálddašanguovlui gullet dál Kárášjoga, Deanu, Porsáŋgu ja Unjárgga giellat ja Guovdageainnu, Gáivuona, Dieiddanuori ja Loabága suohkanat davvisámi guovllus, Hápmira suohkan julevsámi guovllus ja Aarborten, Raarvihken, Plassjen ja Snåasen Tjielte lullisámi guovllus.

Gustovaš prosedyraid vuodul galgá giella ohcat beassat mielde hálddašanguovlui, ja sáddet ohcama Giella- ja odasmahttindepartementii, mii de vejolaččat váldá gieldda mielde hálddašanguovlui lánkaásahusrievdadusa bokte. Searvan sámegiella hálddašanguovlui addá ássiide giellalaš vuoigatvuođaid go lea oktavuoha iešguđet almmolaš orgánaiguin, dás maiddá:

- Lágat ja lánkaásahusat maidda oppa sámi álbmogis dahje sámi álbmoga oasis lea erenoamáš beroštupmi, galget jorgaluvvot sámegillii.
- Skovit maid galgá atnit báikkálaš dahje guovllu almmolaš orgánaide hálddašanguovllus galget leat sihke sámegillii ja dárogillii. Seammá gusto daidda almmolaš orgánaide almmuhusaide mat gusket olles hálddašanguovllu álbmogii dahje álbmoga osiide.
- Vuoigatvuohta oažžut vástádusa sámegillii, čálalaččat ja njálmmálaččat, go olmmoš váldá oktavuoda almmolaš báikkálaš orgánii. Go olmmoš váldá oktavuoda regionála almmolaš orgánii, de lea čálalaš oktavuodaváldimiid oktavuodas vuoigatvuohta oažžut čálalaš vástádusa sámegillii.
- Vuoigatvuohta váldit oktavuoda duopmostuoluide sámegillii sihke njálmmálaččat ja čálalaččat, ja sámástit sámegillii riektečoahkimiin ja čadahit šiehtadallamiid sámegillii. Duopmostuolut leat geatnegahttojuvnon fuolahit ahte proseassačállosat, čálalaš duodaštusat, riektegirjiit jna. leat sihke dárogillii ja sámegillii. (Riektelágádussan dás oaivvilduvvojit politiija, leansmánit, áššáskuhtineiseválddit, duopmostuolut, ja rihkusfuolahus).
- Vuoigatvuohta oažžut oktagaslaš girkobálvalusaide sámegillii Norgga girku searvegottiin.
- Vuoigatvuohta geavahit sámegiella ja bálvaluvvot sámegillii suodjalan dihtii beroštumiidis báikkálaš ja regionála almmolaš dearvvasvuođa- ja sosiálaásahusaide ektui.

- Hálddašanguovllu báikkálaš dahje regionála almmolaš orgána bargiin lea vuoigatvuohta oažžut virgelobi báikkáin oahppat sámegiella go orgánas lea dárbu dakkár máhttui.
- Vuoddoskuvllas lea buot ohppiin, sihke sis geat leat sápmelaččat ja sis geat eai leat sápmelaččat, seamma guovllus (dainna oaivvilduvvo hálddašanguovlu ja lassin vejolaš eará gielddat dahje gielddaoasit mat leat mielde hálddašanguovllus), vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegiella ja sámegillii.

Maiddá hálddašanguovllu olggobealde addet sámelága giellanjuolggadusat giellalaš vuoigatvuođaid sámegillii. Dat guoská earret eará vuoigatvuhtii oažžut daid lágaid ja lánkaásahusaide jorgaluvvot maidda olles sámi álbmot dahje dan osiin lea erenoamáš beroštus.

Viidáseappot lea juohkehaččas vuoigatvuohta oahpahussii sámegiella. Oahpahuslágas leat mearrádu-said vuoddoskuvlaohppiid ja joatkkaskuvlaohppiid vuoigatvuođa birra oažžut oahpahusa sámegiella ja sámegillii. Hálddašanguovllu olggobealde lea maid vuoigatvuohta beassat geavahit sámegiella duopmostuoluin, maiddá dalle ge go dat ii dárbbasuvvo giella- ja gulahallanvátisvuođaid geažil.

Sámelága goalmát kapihttala mearrádu-said leat uhcimusgáibadusat. Buot almmolaš orgánat ávžžuhuvvojit vuhtiiváldit sámi giellageava-heddiid, maiddá lága njuolggadusaide olggobealde.

Ráddehus galgá lánčit dilálašvuođaid nu ahte sámit sáhttet sihkkarastit ja ovddidit giellaset ja ráddehusas lea bajimus ovddasvástádus das ahte nationála ja riikkaidgaskaš geatnegasvuođat sámegiellaide ektui čuovvuvvojit. Gielddain, fylkkagielddain ja stáhta eiseváldiin lea ovddasvástádus ollašuhttit sámelága giellanjuolggadusaide.

Sámediggi hálddaša ruđaid guovttegiellatvuhtii gielddain ja fylkkagielddain ja das lea erenoamáš ovddasvástádus ovddidit buot sámegiellaide. Ráddehus lea dehálaš ovttasbargoguoibmi giellapolitihkas, ja das lea seamma lánkaš go Sámedikkis ge ovddasvástádus nannet ja ovddidit sámegiellaide. Vuodđolága bokte lea stáhta geatnegahttojuvnon sihkkarastit ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit sámegiellaide. Muhtun dilálašvuođain ii leat Sámedikki ja ráddehusa gaskaš rollajuoga-deapmi leamaš čielggas. Seammás go Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus nannet ja ovddidit sámegiellaide, de lea ráddehusas dehálaš rolla čadahit dán ovddasvástádusa. Gielddain, fylkkagielddain ja stáhta orgánain mat fálet bálvalusaide háld-

dašanguovllus, lea maiddá ovddasvástáduš ollašuhttit sámelága giellanjuolggadusaid.

2.1.3 Ráđđehusa NAČ 2016: 18 Váibmogiela čuovvuleapmi

Jagi 2016 geigii sámi giellalávdegoddi NAČ 2016: 18 Váibmogiella – Sámegeielaide evttohuvvon láhka-mearrádusat, doaibmabijut ja ášahusat Giella- ja ođasmahttindepartementii ja Sámediggái. Duogázin dasa ahte ráđđehus nammadii lávdegotti, lei earret eará dat ahte almmolaš suorggi organiseren lei sakka rievdan jagi 1990 rájes go giellanjuolggadusat mearriduvvojede. Dála njuolggadusat eai vuhtiiváldde doarvái bures daid gielddaid dili main sámi álbmot lea unnitlogus, ja stuorra molsašumit leat das mo hálddašanguovllu gielddat čuovvulit sámelága giellanjuolggadusaid mearrádusaid.

Lávdegotti raporta lea leamaš gulaskuddamis, ja departemeanttat ja Sámediggi leat dál árvoštallamin lávdegotti evttohusa. Ráđđehus konsultere Sámedikkiin vejolaš lágkarievdadusaid ja doaibmabidjoevttohusaid birra.

2.2 Ráđđehusa digitaliserenpolitihkka

Norgga almmolaš suorgi lea okta máilmmi buoremusain digitaliserensuorggis, ja nu dat galgá ain leat. Danne fertejit almmolaš suorggit ovttas čoavdit geavaheddjiid dárbbuid. Dat ulbmil ahte galgá leat dušše okta digitála almmolaš suorgi, gáibida ahte bargovuogit ja ovttasbargovuogit rievdaduvvojit, ja ahte suorggis lea rivttes gelbbolašvuhta ja ahte dat čoavdá eanet barggaid digitálalaččat. Almmolaš suorgi galgá fállat jotkkolaš bálvalusaid, geavahit oktasaščovdosiid ja fuolahit ahte oktasaščovdosat doibmet hálddašandásiid ja surggiid rastá. Mii galgat maiddá juogadit ja ođđasis geavahit eanet almmolaš dieđuid. Stáhta galgá bearráigeahččat ahte njuolggadusat leat heivvolaččat digitaliseremii.

Ráđđehus evttoha doaimmalaš ángiruššama digitaliseremiin ja doalaha alla digitaliserenleavttu. Jagi 2019 stáhtabušeahas várrejuvvui 1,7 miljárdá ruvnnu digitaliseremii ja ráđđehusa jagi 2020 bušeahhtaevttohus almmuha 707 miljon ruvnnu ođđa digitaliserendoaibmabijuide. Ángiruššamii gullet earret eará digitálaarkiiva ja digitála guhkesáigerádjan, lassi doarjja govda-báddehukseami, balvabálvalusaid márkansadii, mielruhtadanortnet digitaliserenprošeavttaide, digitála čovdosat ásođagaid várás maid giella hálddaša, matrihkkala buorideapmi ja viidáseap-

pot ovddideapmi, 5G analysat ja válbmen, dieđuid juogadeapmi, dearvvasvuodavuodduogádat, ja vel buoret buhcciidsihkkarvuhta ja ovttasdoaimman standardiserejuvvon gielain.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi oaivvilda ahte sidjiide sámiid álbmotválljen parlameantan berrejit sihkkarastojuvvot doarvái resurssaid ja gelbbolašvuoda vai sáhttet searvat digitaliserenbargui. Dan oktavuodas deattuha Sámediggi ahte dálá juolludusat eai veahket Sámedikki čadahit ángiruššamiid seamma dásis go eará almmolaš etáhtat Norggas.

2.2.1 Okta digitála suorgi

Ráđđehus ja KS almmuhedje geassemánu 2019 digitaliserenstrategiija almmolaš suorggi várás áigodahkii 2019–2025 mii gohčoduvvui *En digital offentlig sektor – Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025*. Strategiija lea dieđáhusa Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet* čuovvuleapmi. Strategiija definere digitaliserenbarggu oktasaš ulbmiliid ja ángiruššansurggiid jagi 2025 rádjai, ja galgá doarjut olles almmolaš suorggi digitála nuppástuhttima. Danne dat lea sihke gieldda suorggi ja stáhta oktasaš strategiija. Digitaliseren almmolaš suorggis galgá seammás váikkuhit eanet árvoháhkamii ealáhuseallimis.

Strategiijas vuoruhuvvo jotkkolaš bálvalusaid ovddideapmi čuovvovaš eallindáhpáhusain: Oažžut máná, oažžut bahás buohcci máná, massit ja fidnet barggu, ođđaássi Norggas, álggahit ja jodihit fitnodaga, jápmima ja árbema oktavuodas ja eaktodáhtolaš organisašuvvna jodihit.

Okta váikkuhangaskaomiin go áigumuš lea lihkostuvvat oktilis bálvalusaid ovddidemiin, lea dieđuid juogadeapmi. Ráđđehus áigu ášahit nátionála resursaguovddáža dieđuid juogadeami várás mas galgá leat njunušgelbbolašvuhta juridihka, teknologiija ja gávpe- ja hálddašanseassaid gaskavuodas, ja mii galgá doaibmat oahppobirasin ja gealbobánkun olles almmolaš suorggi várás.

Goanstajierbmi veahkeha min viežžat ođđa máhtu dain stuorra diehtohivodagain mat mis leat almmolaš suorggis ja veahkeha min čoavdit barggaid ođđa vugiiguin. Eanet goanstajierpmi geavaheapmi almmolaš suorggis bohciidahtá maid váttes gažaldagaid rabasvuoda, ovddasvástáduša, riektesihkkarvuoda ja persovdnasuddjema ektui. Danne lea ráđđehus almmuhan nátionála strategiija goanstajierpmi várás.

Jus galggaš juksat eanet diehtujuohkima ja eanet jotkkolaš bálvalusaid, de ferte njuolggadusaid heivehit dasa. Njuolggadusat fertejit leat čielgasat ja áddehahttit, almmá dárbbasmeahttun árvoštallanmearrádusaid haga ja dain fertejit leat harmoniserejuvvon doahpagat. Ráđdehus áigu geahčadit njuolggadusaid sihkkun dihtii dan mii ain hehte digitaliserema, dan barggu vuodul mii dahkkojuvvo jotkkolaš bálvalusaiguin.

Gielddat, fylkkagielddat ja stáhta doaimmat galget sáhttit ovttas ovddidit geavaheaddjiládis, jotkkolaš ja beaktilis digitála bálvalusaid. Ráđdehus áigu, ovttas KS:in, ásahit oktasaš digitála ekovuogádaga nationála ovttasdoaimbama ja bálvalusovddideami várás.

Ovttasdoaimban ja digitaliserenbarggu oktiiheiveheapmi gielddain, fylkkagielddain ja stáhta doaimmain galgá bidjat vuodu daid jotkkolaš bálvalusaid ovddideapmái mat leat ássiide, eaktodáhtolaš organisašuvnnaide ja ealáhuseallimii.

Digitála gelbbolašvuohta šaddá kritihkalaš fáktorin almmolaš doaimmaid nákcemis digitaliseret bálvalusaid ássiide ja ealáhuseallimii ja oazžut ávkki das. Ráđdehus áigu hábmet digitála gelbbolašvuhtii strategiija almmolaš suorggis ovttas KS:in ja eará guoskevaš doaimmaheddjiiguin.

Digitála sihkkarvuohta lea vuoddoeaktun go galggaš leat vejolaš bisuhit luohttamuša almmolaš suorggi IT-vuogádagaide ja almmolaš digitála bálvalusaide. Ođđajagimánus 2019 almmuhii ráđdehus nationála strategiija digitála sihkkarvuođa várás. Digitaliserendirektoráhtas galgá, ovttas KS:in, nationála sihkkarvuoðaeiseválddiin ja Diehtobearráigeahčuin, leat guovddáš rolla barggus nannejuvvon ja oktiiheivehuvvon lahkonemiin digitála sihkkarvuhtii almmolaš suorggis.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta ráhkada doaibmaplána digitaliserenstrategiija buot doaibmabijuid čadaheapmái.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi lea ovdal čujuhan ahte Sámediggi ii váldojuvvo mielde nationála ángiruššamiidda, ja berre danne váldojuvvot mielde oktasaš digitála ekovuogádaga ásaheapmái. Sámediggi oaivvilda maiddá ahte Sámediggi berre leat daid doaimmaheddjiid searvvis mat galget leat mielde hábmemin strategiija mii lea digitála gelbbolašvuoða várás almmolaš suorggis.

3 Digitaliseren almmolaš suorggis

3.1 Almmolašvuoda dieđut sámegillii

Dán kapihttalis mii giedahallat daid almmolašvuoda dieđuid mat leat sámegillii. Álkivuoda dihtii mii earuhit guovttelágan dieđuid: Daid dieđuid maid ássi ieš ohcá, ovdamearkka dihtii go ohcá neahttasiiddu, ja daid maid ássi oazžu, ovdamearkka dihtii diehtujuohkinčállosa eiseválddiin dahje epikriissa buohcevievus.

Muittuhan veara leat almmolašvuoda geatnegasvuodat sámelága 3. kapihttala vuodul (geahča kap. 2.1.2). Almmolaš orgánain leat dihto geatnegasvuodat jorgalit dieđuid sámegillii sámelága vuodul, lagabui almmuhuvvon lágas. Dasa lassin láve stáhta ávžžuhit jorgalit dieđuid vaikke vel láhka dan ii gáibit. Sámelága ovdabargguin čujuhuvvo ahte jorgaleapmi dábálaččat galgá dahkkojuvvot davvisámegillii, ja njuolggadusat mat erenoamážit gusket sámi álbmogii julevsámi giellaguovllus, galget jorgaluvvot julevsámegillii ja lullisámi giellaguovllus fas lullisámegillii.

3.1.1 Dieđut maid ássit ieža ohcet

Go sámeláhka bodii fápmui jagi 1987 de lei ain dábalaš ahte Norgga ássit fitne iežaset báikkálaš almmolaš kantuvrras ohcamin dieđuid gielddas, fylkkagielddas ja stáhtas, dahje sii geavahedje telefonna dahje sáddejedje reivve. Dál vižžet eanaš ássit dárbašlaš dieđuid almmolaš neahttasiidduin, mii dagaha ahte lea álkit juksat sin ja dat dahká njuovžilat čovdosiid vejolažžan.

Dieđut sámegillii eanet almmolaš doaimmaid neahttasiidduin gáibida ahte doaimma jodihan-goddi dovddasta dehálažžan ahte maidái sámegielat geavaheddjiide galget leat dieđut iežaset gillii. Sámegielat veršuvdna neahttabáikkis ferte áshuvvot ja jahkásaš bušehtain lea dárbu várret ruđaid sámegieljorgaleapmái. Dehálaš lea ahte sámi siiddut leat áigáduvvon ja guoskevaččat, vai geavaheaddji luohttá dasa ahte son gávdná dárbašlaš dieđuid neahttasiidduin.

Dasa lassin ferte neahttabáiki doarjut UTF-8, mii lea dat IT-standárda mii earret eará doarju sámi sierramearkkaid ja sihkkarastá ahte mearkkat oidnojit riehta geavaheaddji neahtta-

lohkkis. Dat guoská mearkkaide Áá Čč Đđ Nŋ Šš ȚȚ Žž (davvisámegielas), Áá, Nŋ (julevsámegielas), Ĩĩ ja Öö (lullisámegielas). Jagi 2009 rájes lea leamaš gáibádus ahte buot almmolaš doaimmat go sii rievdadit, ásahtit odđa ja viidáseappot ovddidit iežaset IT-vuogádagaid, galget geavahit UTF-8. Dat mearkkaša ahte eanaš almmolaš doaimmat dál, sáhttet almmuhit sisdoalu sámegillii.

2011/2012 kártii dalá Direktoráhta hálddašeami ja IKT várás (Difi), dál Digitaliserendirektoráhta 234 stáhta neahttasiiddu sámi diehtujuohkima stáhtusa. Sámegielat sisdoalu álmuheami hárrái čájeha kártenboadus ahte stáhta suorggis leat hui stuorra hástalusat. Dušše 26 proseantta stáhta neahttasiidduin almmuhedje sámegielat sisdoalu ulbmillaččat ja vuogádatlaččat. Dasa lassin ledje dušše 5 proseanttas dakkár viidde sámegielat sisdoallu ahte lea vejolaš dadjat ahte neahttasiiddu lei sámegielat veršuvdna deháleamos dárogielat sisdoalus.

Ollu stáhta ja servodaga guovddášsurggiin illá oppa oidno ge sámegiella neahttasiidduin. Dakkár surggiin go politiijas, dearvvasvuodas, oahpahu-sas, vearus ja iešgudet áittardeddiin (earret Siviilaáittardeaddjis) lea ovdamearkka dihtii uhccán sámi sisdoallu.

Seammás čájehii kárten ahte 80 proseantta doaimmain ollašuhhte UTF-8 teknihkalaš eavttu.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta oaidná árvvolažžan gozihit almmolaš neahttasiidduid sámegielat sisdoalu, ja lea mearridan addit Digitaliserendirektoráhtii bargun čadahit das odđa kártema 2020/2021. Dakkár iskkadeapmi dagašii álki-bun čadahit doaimbajuid boahteáiggi mat oainnusmahttet gielaid, ja sihkkarastet almmolaš bálvalusaid buoret ja ulbmilleabbo diehtujuohkima sámegielat geavaheddjiide.

Váldohástalus dieđuid hárrái maid sámegielat ássit ohcet, eai leat nappo teknihkalaš čovdosat. Dat ahte sámegielat dieđut leat gávdnan láhkai, sorjá jorgaleddiin ja almmuhanstrategiijas, ja dat lea divrras. Eará hástalusat, maid Difi raporta ii namut, muhto maid álkis ohcamat almmolaš neahttasiidduin almmustahttet, lea ahte dieđut mat leat gávdnan láhkai, dávjá leat gávdnan láhkai dušše davvisámegillii, ja ahte dat maid dávjá leat

čihkosis geavaheaddjái dannego siidduin ii leat sámegiella giellaválgan. Danne ferte juohkehaš ohcat sámegielat dieđuid ohcanmohtora bokte.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi čujuha vuos dasa ahte sámegiella ja dárogiella leat ovttáárvosáš gielat Norggas ja ahte goappašat leat virggálaš gielat Norggas. Sámediggi registrere ahte go lea sáhka dieđuid almmuheamis sámegielaide, de dat dávjá adnojuvvo divrrasin. Sámedikki mielas dat lea unohis ovdáneapmi, ja buot almmolaš diehtujuohkin berre leat Norgga virggálaš gielaide.

3.1.1.1 *Sámi dieđut regjeringen.no nammasáš neahttasiiddus*

Okta dain almmolaš neahttasiidduin mat fáallet dieđuid sámegillii, lea regjeringen.no. Juohke departemeanttas lea ovddasvástádus iežaset neahttasiidduin ja ovddasvástádus almmuhit maiddá sámi sisdoalu. Stáhtaministara kantuvrras lea ovddasvástádus regjeringen.no váldosiiddus.

Álkidan dihtii departemeanttaide jorgalit sámegielaide ásuuvvui sámi jorgalanbálvalus Departemeanttaid sihkarvuodaorganisašuvdnii (DSS) jagi 2010. Bálvalusa ruhtada Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta. DSS lea dahkan rámmašiehtadusaid davvisámi, lullisámi ja julevsámi jorgaleddjiiguin, ja nu sáhtta fállat jorgaleami golmma sámegillii nuvttá departemeanttaide. DSS fálla preassadieđahusaid, ođasáššiid ja artiikkaliid jorgaleami departemeanttaide. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta lea ráven departemeanttaid jorgalit sihke áššiid mat gusket sámi álbmogii erenoamážit, ja áššiid maida álbmogis lea beroštupmi oppalačcat. Jus departemeanta ii leat almmuhan guđe sámegillii sii háliidit jorgalusa, de vällje DSS giela fáttá dahje geográfalaš guovllu vuodul. Muhtun áššit jorgaluvvojit buot golmma gillii.

Neahttasiiddus regjeringen.no rievda sámi sisdoallu departemeanttas departementii. Buot departemeanttain leat vuodđodieđut departemeantta birra davvisámegillii iežaset siidduin. Dasa lassin leat muhtun departemeanttat maiddá jorgalahttan vuollesiidduid mat oahpasmahttet iešguđet fáttáid ja ovddasvástádussurggiid davvisámegillii.

3.1.2 **Dieđut maid ássit ožžot almmolašvuodas**

Dán rádjai leat mii geahčadan almmolaš dieđuid maid sámi ássit ieža ohcet. Dás leat oaidnán ahte

lea viehka uhccán dieđut sámegillii mat leat gávdnan láhkai neahtas.

Sámelága vuodul galget lágat ja lánkaasahasat mat erenoamážit gusket olles sámi álbmogii dahje sámi álbmoga osiide, jorgaluvvot sámegillii. Maiddá sámegiela hálddašanguovllu almmolaš orgánaid geatnegasvuolta jorgalit guoskevaš almmuhusaid ja skoviid lea válddahuvvon lágas. Dattetge ii geatnegahte sámeláhka almmolaš orgánaid fállat digitála bálvalusaid sámegillii.

Jus almmolaš instánsat galget sáhttit sáddet dieđuid sámegillii, de leat ollu dain seamma eavttuin mat galget leat ollašuttuojuvvon neahttasiidosidoalu almmuheami oktavuodas. Stuorámuš hástalus lea ahte lea divrras digitaliseret, ja ahte vejolašvuolta seastimii guhkit áiggi vuollái lea uhcit sámi čovdosiid ektui go dáža čovdosiid ektui. Dasa lassin bohtet hástalusat dan oktavuodas ahte váilot sámegielat bargit ja jorgaleaddjit. Dán suorggis leat maid muhtun teknihkalaš eastagat, ja erenoamážit sámegielaide čállinmearkkaid oktavuodas.

3.1.2.1 *Hástalusat sámegiela čállinmearkkaiguin*

Digitála gulahallamis leat ollugat vásihan oaidnit rievdadusaid dain teavsttain maid sii leat čállán. Dárogielas lea vejolaš dan ovdamearkka vásihit ahte go olmmoš lea čállán sáni «spørre», de fáhkkestaga dat rievda sátnin «spørre». Dat dáhpáhuva dannego vuogádagat geavahit iešguđet čállinmearkkaid ja ahte eai buot vuogádagat doarjjo dárogielbustávaid æ, ø ja å. Sámegielat geavaheaddjit vásihit rievdamiid čállinmearkkaid oktavuodas dávjibut go dárogielat geavaheaddjit. Dakkár erohusat dagahit váttisvuodaid ovttasdoaimmii gaskal siskkáldas vuogádagaid, gaskal almmolaš doaimmaid ja gaskal almmolaš doaimmaid ja ássiid dahje ealáhuseallima.

Nu mo ovdal lea namuhuvvon, de leat mánnga mearkka sámegielas mat leat earálganat go mearkkat dárogielas. Dat guoská mearkkaide Áá Čč Đđ Nŋ Šš ƦƦ Žž (davvisámegielas), Áá, Nŋ (julevsámegielas), Ĩi ja Öö (lullisámegielas). Eanaš stáhta *neahttasiiddut* dorjot UTF-8-standárdda mii dahká vejolažžan čállit ja lohkat dáid mearkkaid, muhto dat ii guoskka seamma muddui stáhta doaimmaid fágavuogádagaide. Ovdamearkka dihtii lea sihke Brønnøysundregistaris ja Politijias mánnga fágavuogádaga mat eai atte vejolašvuoda čállit sámegillii dál. Guhkit áiggi vuollái dat rievda dannego eiseválddit jagi 2011 rájes gáibidedje ahte buot almmolaš doaimmat go sii čađahit stuorát rievdadusaid, ásahtit ođđa dahje viidáseappot ovddidit fágavuogáda-

gaid, galget geavahit UTF-8. Gáibáduš lea váldojuvvon mielde Láhkaásahussii IT-standárddaid birra almmolaš hálddašeamis. Láhkaásahus guoská buot daid stáhta ja gieldda doaimmaide madda hálddašanláhka gusto.

Sihkkarastin dihtii ráđdehusa ulbmila ahte galgá leat dušše okta digitála almmolaš suorgi, de lea maid dehálaš ahte almmolaš vuogádagat gula-hallet. Almmolaš suorgi lea ovdáneamen ja eanet ja eanet vuogádagat čadnojuvvojit oktii. Ollu integrejuvvon vuogádagat dagahit sirdašumi odđa oktasaš čállinmearkkaide váddáseabbon, ja dávjá ákkastallojuvvo ahte lea dárbu geavahit boarrásat ráddjejuvvon čállinmearkkaid dannego dan dat geavahit dat vuogádagat mat doibmet ovttas. Danne lea dehálaš váldit atnui oktasaš čállinmearkkaid nu johtilit go vejolaš, ovdalgo eanet ovttastuhttimat čađahuvvojit.

3.1.2.2 *Álbmotregistara odasmahttin*

Álbmotregistaris leat dakkár odasmahttojuvvon čoavddadieđut go namma, čujuhus, sohka-bealli, siviiladilli ja eanet, buot dain olbmui geat ássat dahje leat ássan Norggas. Sihke almmolaš ja priváhta doaimmat geavahit Álbmotregistara dieđuid. Álbmotregisttar lea danne guovddáš reaidu almmolaš hálldahusas, servodatplánemis ja dutkanbarggus. Álbmotregisttar čatná oktii ollu bálvalusaid ja čálgoortnegiid.

Eai buot sámi čállinmearkkat leat leamaš dorjojuvvon Álbmotregistaris. Danne leat dat olbmot geaid namma dahje čujuhusas leat sámi sierra-čállinmearkkat, ožžon almmolašvuodas reivve ja almmolaš identifikašuvdnabáhpáriid, nu go pássa, mas namma dahje čujuhus lea boastut čállojuvvo. Olbmot geain leat sámi čállinmearkkat iežasat fitnodatnamas, eai leat ožžon daid riehta registre-rejuvvot Brønnøysund-registarii.

Vearroetáhta lea dál odasmahttimin Álbmotregistara. Jagi 2019 rájes addá Álbmotregisttar doarjaga buot logi sámi sierračállinmerkii mat leat davvi-, lulli- ja julevsámegiela. Dasa lassin lea rahppojuvvon dat vejolašvuhta ahte ássit geat hálldašit davvisámegiela, julevsámegiela ja/dahje lullisámegiela, sáhttet ieža registreret giellamáhtu Álbmotregistarii. Registrerenčoavddus lea vuoddujuvvon iežasdieđahussii ja lea eaktodáhtolaš. Čovdosa ulmil lea čuovvut giellaovdáneami, ja sáhttit geavahit statistihka giellaovddideapmái ja doaimmabijuide mat ovddidit sámi giela ja kultuvrra. Dat statistihka mii vuolga dán registreremis sáhtta leat ávkin go áigumuš lea addit sámi álbmogii buoret bálvalusfálaldaga. Giellaregistara duddjon ádjána, muhto guhkit áiggi vuollái sáhtta

registtar leat buorre vuoddu politihkkaovddideapmái. Vai geavaheaddjit galget registreret sáme-giela, de dárbašuvvo diehtujuohkin vejolašvuoda birra. Sáhtta maid šaddat dárbu čielggadit mo statistihkaid lea vejolaš buoridit. Sámediggi áigu jagi 2020 mielde álggahit diehtujuohkinkampánja vejolašvuoda birra registreret sáme-giela Álbmotregistarii.

Odđa álbmotregisttar láchá dilálašvuodaid dasa ahte Sámediggi, gielddat ja fylkkagielddat sáhttet háhkat dieđuid duohtaáiggi ja geavahit dieđuid beavttálmahttit iežasat gávpeproseasaid. Dasa lassin sáhtta odasmahttojuvvon Álbmotregisttar váikkuhit buoret dáhtakvalitehtii, eanet diehtoelemeanttaide ja odđa teknihkalaš lavttaide vai lea vejolaš ovddidit odđa bálvalusaid ássiide.

Álbmotregistara odasmahttin mielddisbuktá ahte Vearroetáhta heaittiha dálá álbmotregistara. Vearroetáhta ovttasbargá KS:in gielddasuorggi dárbbu birra beassat viežžat dieđuid odasmahttojuvvon álbmotregistaris. Dasa lassin árvvoštallojuvvo dat vejolašvuhta ahte gielddasuorgi galgá sáhttit sáddet dieđuid Álbmotregistarii digitálalaččat. KS:s leat sierra doaimmat fuolahit gielddasuorggi dárbbu odasmahttojuvvon álbmotregistara ektui. Vai gielddat ja fylkkagielddat galget sáhttit oazžut ávkki odasmahttojuvvon álbmotregistaris, de berre juohke giela ja fylkkagiela ieš kártet rievdadandárbbu ja árvvoštallat daid váikkuhusaid mat čuvvot odasmahttojuvvon registaris.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi deattuha ahte čoavddus mii registreret sáme-giela Álbmotregistarii, ii earut gaskal čálalaš ja njálmmálaš gelbbolašvuoda sáme-gielas. Finánsa-departemeantta ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvnnain jagi 2016 dovddahii Sámediggi sávaldaga registreret buot sáme-gielaid (lullisámegiela, ubmisámegiela, bihtánsámegiela, julevsámegiela, davvisámegiela ja nuortalašgiela) čovdosii. Sámediggi ovddidii maid sávaldaga sáhttit registreret sáme-giela geavaheami dási, das maidái čálalaš ja njálmmálaš geavaheami, ja gelbbolašvuoda vuostas- ja nuppigielas.

Sámediggi čujuha daidda vejolašvuodaide maid Álbmotregistara rievdadeapmi addá ja ahte digitála registtar buot sáme-gielagiin Norggas attášii jurddašmeahtun vejolašvuodaid. Dieđut sáhtášedje ovdamearkka dihtii leat hui árvvolaččat gildii mii johtilit beasašii diehtit galle sáme-gielalaš máná leat mánáidgárdeagis, galle sáme-gielat máná álget skuvlii ja dulkonbálvalusdárbbu dear-

vvasvuodabálvalusain. Dát álkidivččii gieldda bálvalusaid plánema ja sihkkarasttášii buori gielddalaš fáldalaga sámi álbmogii.

3.1.2.3 Bargo- ja čálgoetáhta digitála fáldat sámegillii

Neahttasiiddus nav.no leat dál gávccii fáktárkka ja guokte artihkkala davvisámegillii. Dasa lassin lea das siidu mas lea vejolaš dingot ságastallama sámi bagadeddjiin. Dalle čuojahit dutnje jogo seamma beaivvi dahje manjit árgabeaivvi. Jagi 2019 guovvamánu rájes čakčamánu rádjai ledje 20–30 olbmo geat bivde beassat ságastallat sámi bagadeddjiin.

Bargo- ja čálgodirektoráhta dieđiha ahte nav.no sámi siiddut geavahuvvojit uhccán. Jagi 2019 lei fáktárka váhnenruđaid birra davvisámegillii mii lei eanemusat lohkkjuvvon neahttasiiddus nav.no, namalassii 165 galledeaddji. Bargo- ja čálgoetáhta digitála fáldalagas eai leat dál iesháldašančovdosat sámegillii. Eai ge leat sámegielat siiddut ohcanláidesteaddjis. Applikašuvdna čájeha dál dárogiela (girjedárogiela) ja eangalsgiela, muhto lea válbmejuvvon nu ahte lea vejolaš bidjat teavsttaid mángga gillii. Ohcanláidesteaddji geavaha tehnikkalaš standárdda UTF-8 ja nu dat galgá doarjut sámi čállinmearkkaid. Iesháldašančovdosiid ja nav.no viidásat ovddideapmi dahkkjuvvo álgovuoggalaččat geavaheddjiid dárbbuid vuodul.

Bargo- ja čálgoetáhta vásiha hástaleaddjin hahkat mielbargiid geain lea gelbbolašvuhta sámegielas, ja ahte lea váttis bisuhit gelbbolašvuoda organisašuvnnas go dat uhccán geavahuvvo.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi cealká ahte sámi geavaheaddjit eai vállje sámi molssaeavttu neahttasiidduin jus dat leat váilevaččat dahje boarásmuvvan. Jus sámii galget geavahit sámi molssaeavttu, de ferte fáldat leat seammalágan go eará gielain. Go fáldat ii leat seammalágan, de fertejit geavaheaddjit ankke ohcat dárogiela giellamolssaeavttu fidnen dihtii dievaslaš ja ođasmahttojuvvon dieđuid.

3.1.2.4 Boazodoalldiedáhusa digitála sádden

Dál lea boazodoalldiedáhus ja doarjjaohcan siidaosiide ja boazoservviide digitaliserejuvvon. Ohcama sáhtta sáddet elektrovnnalaččat Altinn bokte ja dat gávdno sihke girjedárogillii ja davvisámegillii. Fylkkamánni meannuda ja dohkkeha

boazodoalldiedáhusa dan lánkaásahusa vuodul mii lea boazodoalldiedáhusa birra.

Ohcama eará doarjjaortnegiidda/bálvalusaide boazodoalus ferte ain sáddet analogalaččat.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi oavvilda ahte hástalus boazodoalldiedáhusain lea ahte eai buohkat geat juogadit doalloovttadaga, beasa registreret dieđuideaset. Dat guoská ovdamearkka dihtii náittosguimmiide geat juogadit doalloovttadaga, go dušše nuppis sudnos lea beassanlohpi. Dat váikkuha viidáseappot ealahusdieđáhusaid deavdimii ja dieđuid viežžamii vearrodieđáhusaide. Sámediggi oavvilda ahte dat ferte njulgejuvot hui fargga ja dilálašvuodat berrejit lánččojuvvot dasa ahte lea vejolaš oazžut buoret digitála bálvalusaid mat leat heivehuvvon boazodollui.

3.1.2.5 Boazodoalu areálageavahankárta

Boazodoallošiehtadusa 2014/2015 šiehtadallamiid oktavuodas álggahuvvui bargu ráhkadit areálakárta boazodoalu várás sierra ovddasmanni proševtta bokte. Ovddasmanni proševtta bohtosiid vuodul válljejedje šiehtadusbealit joatkit váldoproševttain.

Areálageavahankárttat leat digitála kárta bálvalus mii galgá leat vuodđun dasa ahte sáhtta oaidnit mo boazodoalu areálageavaheapmi lea, ja vel oainnusmahttit ja addit dievaslaš visogova čađahuvvon areálasabahkkemiin ja huksendoaibmabijuin iešguđet orohagas. Kárttat galget leat ollislaččat ja dynámalaččat ja bidjat boazodoalu areálageavaheami vuodđun. Kárttat galget leat boazodoalu, almmolaš hálddašemi, plánaeiseválddiid ja huksejeddjiid geavaheami várás, ja galget sáhttit geavahuvvot guovddáš áššemeannudanreaidun analysain ja fáttalaš válddahusain dakkár áššiin mat gusket boazodollui.

Proševtta lea Eanadoalldirektoráhta jodihan, ovttrasáđiid Norgga boazodoallosápmelaččaid riikkaservviin (NBR:in) ja fylkkamánniin. Proševtta lea dál loahppamuttus, ja vuordimis lea ahte čovdosa sáhtta geavahit buot boazoguohtunguovlluin jagi 2020 mielde.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi deattuha ahte jus galgá čuovvut plána- ja huksenlága áigumuša ahte galgá sáhttit kártet noaduheami buohkanas čuohcama boazodollui, de fertejit leat kárttat mat čájehit ovdalis sisabahkemiid boazodoalu guohtunguovlluide. Dat čuovvu

plána- ja huksenlága mearrádusa §3-1 bustávas c. Ovdabargguin čilgejuvvo ná:

Bustáva c čujuha dasa ahte plánemii lea erenoamáš dehálaš fuolahit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuddosa. Láhka gusto olles riikii ja olles álbmogii beroškeahtá čearddalaš duogázis ja čatnaseamis. Dattetge lea siva ovdandoallat sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuddosa suodjaleami erenoamážit. Sámi kultuvra ja eallinvuohki leat álo leamaš nannosit čadnojuvvo lundui, muhtumassii rašis lundui, ja leat danne sorjaveaččat buori resursahálldašeamis. Plánema ja ášševálmmašteami oktavuodas lea dehálaš vuhtiiváldit ovdalis sisabahkkemiid seamma guvui. Boazodoallu lea sámi ealáhus ja dehálaš oassi sámi kultuvrra ávnnaslaš vuddosis. Doppe gos dat guoská boazodoalberoštusaide, de lea dárbu árvvoštallat plánaid ja doaibmabijuid buohkanas váikkhusaid ovttaskas orohakkii. Láhka ii mudde daid oktasá dahje oktagaslaš vuoigatvuodaid maid sápmelaččat ja earát leat háhkan oamasteami dahje geavaheami vuodul dološ áiggi rájes (Ot.prp. nr. 32 (2006–2007)).

Sámediggi oaivvilda ahte ii leat doarvái ahte gávdnojit kárttat mat leat dynámalaččat ja mat čájehit mo boazodoallu geavaha guovlluid dál. Kárttat fertejit maid čájehit mo boazodoallu ovdal lea geavahan guovlluid, ja mo boazodoallu lea ferten iežas heivehit sisabahkkemiidda. Dat čájeviviččii buohkanas noađuheami boazodollui sisabahkemiid geažil.

Buot plánen galgá lága vuodul sihkarastit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuddosa. Sámediggi oaivvilda ahte dan eai leat sii geat hálldašit areálaid dál, doarvái bures vuhtiiváldán. Sámediggái lea maid áibbas dehálaš ahte orohagain/siiddain lea buorre kártareaidu mii miediheami vuodul lea Sámediggái fidnen láhkai vai dat sáhtá fuolahit boazodoalu areálalberoštusaide ja vuoigatvuodaid almmolaš areálalálldašanproseassain. Danne lea dárbu ovddidit GIS-vuodot vuogádaga dakkár boazodoallokárttaid várás ja bardit sisa máhtu geavahanguovlluid birra.

3.1.2.6 *Digitála vejolašvuodát ja hástalusat boazodoalus*

Boazodoalus leat ollu digitaliserenvejolašvuodát, erenoamážit digitála čovdosiid ovddideamis bohccuid mearkumii ja guorramii, ja maiddái bohccuid indiviidamearkumii. Dakkár mearkuma lea vejolaš dahkat sihke elektrovnnalaš rádiofrekveansaidentitehtamearkkaiguin (RFID:iguin) ja eanet

ovdánan elektrovnnalaš mearkkaiguin maid sáhtá dronaiguin lohkat guhkes gaskkas.

Muhtun orohagat leat jo merkon olles ealu elektrovnnalaš indiviidamearkkaiguin, ja earát fas geavahit satelihttavuodot guorranovttadagaid (GPS-sáddenádaid/rádiobielluid) muhtun bohccuin ealus. Dan láhkai diehtá orohat boazologu ja gos eallu lea áiggi áigái.

Dakkár odđa teknologijja ovddideapmi ja geavaheapmi go elektrovnnalaš indiviidamearkkat ja dronat, sáhtá ovtas dakkár odđa digitála čovdosiiguin go bohccuid optihkalaš klassifiseremiin, leat stuorra ávkin boazodollui. Dat dagaha earret eará álkibun válljet njuovvanbohccuid agi vuodul, dovdat ja čuovvut ovttaskas bohccuid buozalmasvuoda oktavuodas ja vejolaš dikšuma oktavuodas dálkasiiguin, ja nu ásaht sihkkaris biebmogallosdieđuid. Dasa lassin nannejuvvo bearráigeahčču das ahte guohtunresurssat hálldašuvvojit dohkálaččat. Erenoamážit vurdojuvvo ahte indiviidamearkkun attášii eanet aiddolaš ja uhcit resursagáibideaddji boazolohkamiid, sihke hálldahussii ja ieš ealáhussii.

Njuovvama oktavuodas fuolaha maiddái RFID dahje elektrovnnalaš ID-mearkkaid geavaheapmi, ovtas bohccuid odđa optihkalaš klassifiseren-vuogádagain, ahte máksin siidaosiide čadahuvvo johtileappot ja gártá leat eanet aiddolaš. Dasa lassin sáhtá indiviidamearkkun maid leat mielde dahkamin doarjjahálldašeami mealgat álkibun ja sihkkarabbon, lassin daid massojuvvon bohccuid duodaštussii maid earret eará boraspiret leat goddán.

Boazodoallosuorggis leat ain stuorra vejolašvuodát lasihit digitaliserema. Dál lea dušše doarjagiid siidaosiide ja boazoservviide maid boazodoallit sáhttet ocat digitála. Dasa lassin sáhtá boazodoallosdieđáhus sáddejuvvo digitálalaččat. Eará doarjjaortnegiin lea dušše manuálaohcan vejolaš.

Viidaseappot leat hástalusat persovdnasuddjenlágaid ektui go digitála čovdosat galget hábmejuvvo boazodoalu várás. Danne boazodoallu lea sámi ealáhus, mas eanaš boazodoallit leat sápmelaččat, de ferte erenoamážit deattuhit persovdnasuddjema go digitála čovdosat ovddiduvvojit. Čearddalaš duogáš adnojuvvo hearckes persovdnadiehtun ja danne dat lea erenoamážit suddjejuvvo persovdnasuddjenáseami vuodul.

Odđa digitála čovdosiid ovddideapmi lea divrras, ja gollo- ja ávkeárvvoštallamis lea hástaleaddjin oazžut ruhtaduvvot odđa digitála čovdosiid ovddideami boazodoalu várás.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi lea vuorjašuvvan árbevirolaš boazomearkka boahhtevuoda geažil, go geatnegahttojuvvon ID-mearkkun váikkuha garrasit árbevirolaš sámi boazodoalu ja boazodoallokultuvra váibmosii. Dakkár mearkkun sáhtta jávkadit boazodoallokultuvrra vuoddo- ja árbevirolaš osiid. Sámediggi muittuha ahte stáhta lea geatnegahttojuvvon láhčit dilálašvuodaid sámi kulturdoaimmami Vuoddolága §108 ja álgoálbmotrievtti vuodul.

Sámediggi ii oainne dárbbu bohccuid lassemearkumii, go dat dagaha ollu lassibarggu boazoeaiggádiidda. Sámediggi oaivvilda ahte indiviidamearkkuma ásaheamis orru leamen áigumuš sihkkarastit gozihanvejolašvuodaid hálddašaneiseválddiide. Sámedikki mielas dat lea dárbbasmeahttun resursageavaheapmi ja ID-mearkkun dagaha stuorra goluid ja dálá vuogádat han čájeha jo eaiggátvuoda.

Boazodoalu árbevirolaš bealljemearkkun fuolaha dárkkistanbeali, go boazomearka mearrida eaiggátvuoda bohccui. Árbevirolaččat lea nu ahte siiddain dahje bearrašiin lea iežaset mearkaoalli, mii dahká vejolažžan mearridit, maiddái guhkes gaskkas, gude bearrašii eallu gullá.

3.1.2.7 DigiBarnevern

DigiBarnevern nammasaš nátionála álgga álgga-huvvui jagi 2016. Áigumuš lea ahte mánáidsuodjalus galgá buorebut sáhttit addit buori ja beaktilis veahki mánáide ja nuoraide geat dan dárbbasit ođđaáiggi, digitála čovdosiid bokte. DigiBarnevern galgá addit gielddasuorgái digitála loktema ja gokčat dárbbu eanet beaktilis bargoproseassaide, buoret fágalaš doarjagii bargobeavvis ja buoret stivrendieđuide.

DigiBarnevern lea organiserejuvvon stáhta ja gielddasuorggi gaskasaš ovtasbargun. Stáhta lea ovddastuvvon Mánáid-, nuoraid- ja bearašdirektoráhta (Bufdir) bokte, ja gielddasuorgi fas KS ja Troante, Oslo, Birggon, Stavangera, Kristiansánda, Bæruma, Askera ja Lørenskoga suohkaniid bokte. DigiBarneverna digitála čovdosiid ovdidit ovtas stáhta, gielddat, priváhta suorgi ja geavatsuorgi. Stáhtas ja gielddain lea iehčanas ovddasvástádus ieža ovdidit goabbat ge čovdosiid.

Stáhta prošeakta ovddida digitála, mánáidsuodjalusfágalaš kvalitehtavuogádaga mánáidsuodjalusbálvalusaide. Kvalitehtavuogádat galgá addit áššemeannudeddjiide fágalaš ja juridihkalaš doarjaga mánáidsuodjalusbálvalusa árvvoštalla-

miidda, mearrádusaide ja duodaštusaide mánáidsuodjalusášši iešguđet muttuin. Stáhta prošeaktii gullet maid čovdosat oadjebas, digitála diedáhuslonohallamii ja automatiserejuvvon raporteremii ja dat álkida bargoproseassaide ja sihkkarastá buoret stivrendieđuide. Vuorjašuvvandieđihemiid nátionála portála lea dakkár ássiidbálvalus mii dagaha vejolažžan sáddet sihkkaris, digitála vuorjašuvvandieđuide báikkalaš mánáidsuodjalusbálvalussii. Stáhta stivre vuorjašuvvandieđihemiid nátionála portála ovddideami mas Bufdir lea prošeaktaeaiggát, muhto KS čadaha daid.

Gieldda prošeavttas leat guokte lágideami: Ođđa áššemeannudanvuogádaga háhkan oassálasti gielddaid várás ja portála ássiidbálvalusaide. Áššemeannudanvuogádat lea vuodđuduvvon daidda lágideamiide mat leat definerejuvvon stáhta prošeavttas, ja vel daidda dárbbuide maid oassálasti gielddat definerejit. Portála ássiidbálvalusaide galgá earret eará addit mánáide ja váhne-miidda vejolašvuoda digitála gulahallamii mánáidsuodjalusbálvalusain, ja galgá áiggi mielde maiddái addit vejolašvuoda geahčadit iežas ášši ja oassálastit dasa. Áigumuššan lea ahte daid digitála čovdosiid mat ovddiduvvojit DigiBarnevern bokte, galget buot riikka gielddat váldit atnui.

Dilálašvuodaid láchin sámegeiela várás lea ere-noamáš guoskevaš daidda álbmogii jurddašuvvon bálvalusaide maid DigiBarnevern ovddida: vuorjašuvvandieđihemiid nátionála portála ja portála ássiidbálvalusaid várás. Goappašat čovdosat leat plánejuvvon ásahuvvot ja jodihuvvot KS FIKS-vuoddovuogádagas. FIKS-vuoddovuogádat láchá dilálašvuodaid gieldda bálvalusaid digitaliseremii ja digitála ovtasdoaimmami hálddašandásiid rastá ja lea dehálaš eaktun gielddaid digitaliseremii.

Bufdir lea váldán mielde almmolaš suorggi IT-standárddaid iežas IKT-strategiijii. Dasa gullá maiddái referánsakataloga válddahus dain čállinmearkkaid standárdain mat dorjot sámi čállinmearkkaid. Dat dagaha ahte geavaheaddjit sáhttet čállit iežaset gillii eastagiid haga, ja ahte oaivilsisdoallu ii jávkka dokumeantaid digitála rádjamis ja digitála sirdimis. Danne leat teknihkalaš eavttut sámegeiela válljemii buot čovdosiin.

Stáhta čovdosis «vuorjašuvvandieđihemiid nátionála portála» leat iešguđet giellaválljemat, das maiddái davvisámegeiella. Gieldda čovddus «ássiidbálvalusaid portála » lea ain plánenuvttus, ii ge leat mearriduvvo mo dat galgá doaimmat giellaválljema ektui. Portála teknihkalaš vuoddovuogádat doarju vejolašvuoda válljet mángga giela.

4 Sámi giellateknologija

Min birastahttet eanet ja eanet digitála buktat ja bálvalusat main lea giellateknologija. Dat lea teknologija mii ovdamearkka dihtii máhtta áddet olbmo hállama ja jorgalit hállama teakstan ja nuppe guvlui, teknologija mii automáhtalaččat jorgala teavsttaid gielaid gaskka, dahje mii sáhtta analyseret ja áddehit stuorra strukturerekeahes dáhtahivvodagaid. Dakkár teknologija dat lea min dihtoriid stáven- ja divvunprográmmain, automáhtalaš jorgalančovdosiin, virtúála assisteanttain ja mátketelefovnain, jierpmálaš neahttaohcamiin, dahkusuopmaniin jna.

Jagi 2012¹ mannosáš raporta čuoččuha ahte goalmmásas oassi dan 6000 gielas mat mis leat odne, eai dáidde ceavzit rasttideami máilmmiviidosaš digitála diehtoservodahkii. Dat lea maiddái hástalusson ođdadárogillii ja girjedárogillii, ja dan giedahallá ráđdehus dokumeanttas Prop. 108 L (2019–2020) *Lov om språk (giellaláhka)* mii almuhuvvui miessemánu jagi 2020. Sámegeleide dat mearkkaša ahte gielaid ceavzin sorjá das ahte giellageavaheaddjit sáhttet ja háliidit válljet sámegele go sii geavahit ovdamearkka dihtii mátketelefovnna dahje dihtora.

Sámi giellalávdegoddi deattuha ahte giellateknologija lea eaktun dasa ahte sámegeleat galget ceavzit geavahangiellan ođđaáiggi servodagas. Giellalávdegoddi čujuha dasa ahte dás lea earret eará sáhka sáhttimis geavahit sámegeleaid ja sámi bustávaid buot IKT-oktavuođain.

Nannen dihtii sámi giellateknologija ášahii Sámediggi Divvuma jagi 2004. Divvun lea dutkanja ovddidanjoavku Romssa universitehtas – Norgga ártkalaš universitehtas, mii ruhtaduvvo Giella- ja ođasmahttindepartemeantta bušeahta bokte. Joavku bargá ovttrasráđiid Sámedikkiin. Divvun lea ovddidan ja dikšon geavahan láchkai giellateknologalaš reaidduid sámi giellaservodagaid várás, oktan stávendárkkástusaiguin, grammatihkkadárkkástusaiguin, boallobevddiiguin, sátnegirjiiguin ja eará digitála ja neahtta- vuđot reaidduiguin. Buot Divvuma reaiddut leat nuvtta geavaheapmái ja daid lea vejolaš viežžat sin

neahttasiidduin dahje áhppan, ja eatnašiin dain lea rabas gáldokoda.

Giellatekno, Romssa universitehta – Norgga ártkalaš universitehta sámi giellateknologalaš guovddáš bargá maid árijalaččat sámegele digitaliserema lasihemiin. Giellatekno ulbmil lea ráhkadit vuodđoreaidduid iešguđet sámegeleaid analyserema várás, ja ráhkada prográmmaid ja giellaresurssaid dutkamii ja oahpahussii, ja sámi giellageavaheaddjiide oppalaččat. Giellatekno lea maid ráhkadeamen mášinjorgalanreaidduid. Giellatekno lea dasto vel ráhkadan mánga interaktiiva prográmma sidjiide geat háliidit oahppat sámegele.

Ovttas leat Divvun ja Giellatekno sihkkarastán ahte sámi giellageavaheaddjit sáhttet geavahit gielaset beaivválaš gulahallamii gaskaneaset ja eiseválddiiguin iešguđet digitála vuodđovuogádagain. Sii leat maid ráhkadan mánga reaiddu, ovdamearkka dihtii mášinjorgaleami davvisámegeleas dárogillii, mii dagaha ahte sámegeleat sáhttet čállit davvisámegillii maiddái dakkár oktavuođain main eai buot vejolaš lohkkat máhte sámegele. Sámi allaskuvla lea ovdamearkka dihtii válljen buvtadit enaš oasi iežas neahttabáikesisdoalus davvisámegillii ja dasto mašinnain jorgalan dárogillii.

Divvuma ja Giellatekno stuorámuš hástalus lea ahte stuorra riikkaidgaskasaš fitnodagain eai leat rabas lavttat, rabas resurssat eai ge olámuttolaš standárdat. Dat dagaha ahte daid buktagiid maid Divvun ja Giellatekno ráhkadit, eai sáhte fálljuvot standárda prográmmagálvun dihtoriidda ja mátketelefovnnaide, muhto daid ferte juohke ovttaskas geavaheaddji ieš viežžat. Divvun, Giella- ja ođasmahttindepartemeanta ja Sámediggi barget ovttas áigumušain gávnnahit mo lea vejolaš gulahallat stuorra riikkaidgaskasaš fitnodagaiguin čoavdin dihtii dán hástalus.

Dat giellateknologalaš resurssat ja prográmmat maid Divvun ja Giellatekno leat ráhkadan, leat vuodđun sámegele digitála geavaheapmái. Sámegeleaid stávendárkkástusat leat vížžojuvvon badjel 20 000 geardde, ja danne dat leat hui dehálaččat sámi teakstabuvttadeapmái. Tearbmabáŋku satni.org ja sámi neahttasátnegirjijit Neahttagisánit vásihedje jagi 2018 namalassii 100 000 ja 2,7 miljon ohcama, mii čájeha ahte digitála giella-

¹ META-NET, De Smedt, Lyse, Gjesdal ja Losnegaard (2012) *Norsk i den digitale tidsalderen*

resurssaid olaheapmi lea dehálaš sihke fidnomáhtolaš geavaheddjiide ja olles giellaservodahkii.

Go buohtastahtá vástideaddji giellaservodagai-
guin, de leat sámi giellaservodagat buori dilis: Eanaš sámegielain lea boallobeavdi olámuttus eanaš operatiivavuogádagaide, ja dain lea maid divvunprográmma olámuttus mánga vuodđovuogádahkii. Dattetge leat ollugat geat eai dieđe ahte dihtoriin leat jo sámi boallobeavdit, dahje eai dieđe guđe boallobeavddi sii galget geavahit.

4.1 Sámi gielladáhtaid lágideapmi

Buori sámi giellateknologiija ovddideapmái dárbašuvvojit bures ovddiduvvon sátnegirjijt ja mánga sámegielaš lingvistta ja programmere-
jeaddjit geat sáhttet leat mielde ovddideamen buriid resurssaid. Dasa lassin dárbašuvvo eanet vuodđodáhta, elektrovnnalaččat čálalaš dahje njálmmálaš gielladáhta, nu gohčoduvvon korpus. Dálá giellateknologalaš bálvalusaid viidáseappot ovddideapmái sámegillii, erenoamážit hállanteknologiijas, dárbašuvvo stuorát korpus go dálá korpus. Áiggi vuollái dat lea maid dehálaš dakkár goanstajierpmi ovddideapmái mii ádde sámegiela.

Dat resurssat mat leat čohkkejuvvon Romssa universitehtii, leat čohkkejuvvon sámi korpusii maid Sámediggi eaiggáduššá, ja maid Divvun Romssa universitehtas hálddaša. Dál čohkkejit dán korpusa eanaš Divvuma bargit dainna lágiin ahte sii systemáhtalaččat ohcet sámi teavsttaid nehtas ja dárogiel teavsttaid mat leat jorgaluvvon sámegillii (nu gohčoduvvon buohtalasteavsttaid). Almmolaš instánsain ii leat mihkkege formála teakstalágideamiid.

Lassin Divvuma sámegiel korpusii lea Nasionálagirjeráju Giellabánkkus ráddjejuvvon hivvodat dáhtačoakkáldagat sámegillii mat leat fidnemis friija. Ráhkadeaddjit sáhttet friija viežžat vuodđoresurssaid ja čadahit innovašuvnna ja buvttá- ja bálvalusovddideami daid vuodul.

Norgga geatnegasvuodálágidanláhka lea medianeutrala, ja Nasionálagirjeráju čoakkáldagas leat teavsttat ja hállan iešgudet hámiin: girjijt, áigečállagat, aviissat, áibmomediasáddagat, interneahhta jna. Sámi ávdnasat leat olahahitit seamma eavttuid vuodul go eará ávdnasat ge mat leat geatnegahttojuvvon lágiduvvot Nasionálagirjerádju, dat mearkkaša vuosttažettiin dutkama ja duodašteami várás, muhto olámuddu sáhtta viiddiduvvot siehtadusaid bokte juohke vuoigatvuodalaččain.

Jáhkkinis lea nu ahte almmolašvuodas lea ollu eanet dáhta mii sáhtta geavahuvvot giellateknologiija ovddideapmái go dan maid suorgi ieš diehtá. Danne áigu ráddehus leat mielde loktemin diehtomielašvuoda gielladáhtaid ja giellaresurssaid birra almmolašvuodas. Kulturdepartemeanta ja Giella- ja ođasmahttindepartemeanta leat ovttas geahčadišgoahtán guđe doaimmaheaddjit ja váikkuhangaskaoamit sáhttet leat mielde ráhkadeamen eanet giellateknologiija sámegillii. Giella- ja ođasmahttindepartemeanta lea maid nannen Digitaliserendirektoráhta diehtohálddašanbirrasa resurssaiguin mat galget dagahit lagat ovttsbarggu vejolažžan Nasionálagirjerájuin ja Giellarádiin strategijaid oktavuodas mat sihkkarastet ahte almmolaš giellaresurssat sáhttet geavahuvvot giellateknologalaš ulbmiliidda. Departemeanttat áigot joatkit gulahallama ja árvvoštallamiid das guđe doaibmajut sáhttet leat guoskevaččat.

Boksa 4.1 Dutkanprošeakta «Maskinoversetting mellom samiske språk»

Dutkanrádi prográmma SAMISK III attii áigodagas 2014–2017 doarjaga dutkanprošeaktii «*Maskinoversetting mellom samiske språk*». Prošeavtta váldoulbmil lei ráhkadit doaibmi prográmma mášinjorgaleami várás davvisámegielaš eará sámegielaide. Dat galgai maid addit ođđa áddejumi sámi komparatiiva syntávssas ja sátnegigodagas.

Prošeavtta boadus lea grammatihkkamodealla anárašgiela várás, mášinjorgalanprográmma davvisámegielaš golmma eará sámegillii (lulli-, julev- ja anárašgillii) ja eksperimentála mášinjorgalanprográmmaid dain gielain

davvisámegillii. Jorgalanprográmmat leat integrerejuvvon prográmmagálvvuide dihtordorjujuvvon jorgaleami várás, ovttas eará veahkkeneavvuiguin, nu go buohtalas teakstačoakkáldagai-
guin ja guovttegielat sátnelistaiguin. Dasa lassin lea anárašgiela grammatihkkamodealla váldojuvvon atnui eará prográmmaide, nu go stávendárkkástussii ja e-sátnegirjiide. Prográmmat leat buvttihan mánga almmuheami, ja dat grammatihkkamodeallat ja prográmmat mat leat ráhkaduvvon, galget maid leat vuodđun eanet artihkkaliidda boahitevaš áiggi.

5 Oahpahus

Go buohtastahtá eará riikkaiguin, de lea Norga okta dain riikkain mii lea lihkestuvvan bures digitaliseremiin. Mis lea buorre vuoddostruktuva, reaidduid lea álki fidnet ja mis leat ollu hárvánan geavaheaddjit. Jagi 2020 gida koronafalleheapmi lea maid čájehan ahte oahpahusvuogádat buot dásiin čadáhii nuppástuhttima digitála oahpahusii. Seammás leat stuorra báikkálaš erohusat, ja ovttas viđa rávesolbmoss Norggas váilot vudolaš digitála gálggat. Danne lea ráđdehus lokten digitála gálggaid mángga dásis oahpahusas, sierra digitaliserenstrategiijaiguin sihke vuoddooahpahusii ja alit ohppui. Stuorra, buot fátmasteaddji doaimmabijuin, nu go vuoddooahpahusa oahppoplánaid odasmahttimis ja gelbbolašvuodaodastusas *Olles eallima oahppat*, leat digitála gálggat ja digitaliseren dehálaš elemeantan. Maiddái jearuhuvvojit eanet ja eanet kandidáhtat alit oahpus geain lea alla, digitála gelbbolašvuolta. Strategiijat ja doaimmabijut fátmastit viidát eai ge leat jurddašuvvon erenoamážit sámi álbmogii.

5.1 Mánáidgárddi digitála geavat

Sámi mánáidgárddiin lea sámeigiella váldogiella. Nu lea eará mánáidgárddiid sámi ossodagain ge.

Oktiibuot ožžo 836 máná sámi mánáidgárdefálaldaga jagi 2019. Dat lea 78 eanet go jagi 2018. Dain ledje 696 máná sámi mánáidgárddiin dahje sámi mánáidgárdeossodagain, ja 140 máná fas ožžo fálaldaga oahppat sámeigiella. Dan 836 mánás geat ožžo sámi mánáidgárdefálaldaga, ledje 539 máná geat ožžo sámi mánáidgárdefálaldaga sámeigiella hálddašanguovllu gielldas. Daid mánáid lohku geain lea sámi mánáidgárdefálaldat, ja sámi mánáidgárddiid ja sámi ossodagaid lohku lea leamaš viehka dássit maŋimus jagiid.

Digitála resurssaid geavaheapmi pedagogalaš barggus galgá doarjut mánáid oahppanproseasaid. Dat galgá váikkuhit rikkis ja buotbeallasaš oahppanberrasii ja mánáid stoahkamii, hutkáivuhit ja oahppamii. Digitála reaiddut eai galgga dat tetge doaimmat deháleamos bargovuohkin. Mánáidgárddi galgá čájehit digitála árvvoštallannávccas, fuolahit mánáid persovdnasuodjalusa ja

váikkuhit dasa ahte mánat ovddidit álgi etihkalaš áddejumi digitála mediaid ektui.

Oahpahusdirektoráhta lea ovddidan neahtta-resurssaid mánáidgárdebergiid várás ovdamearkkaid bokte dasa mo lea vejolaš geavahit digitála reaidduid pedagogalaš doaimmain ovttas mánáiguin. Doaimmat čatnasit rámmaplánii ja mánáid álgi digitála gálggade. Muhtun doarjjaresurssat leat sámegeallii, ja direktoráhta árvvoštallá dadistaga dárbbu ja vejolašvuoda jorgalahttit eanet.

5.2 Digitaliseren vuoddooahpahusas

5.2.1 Fágaodasmahttin ja Máhttolokten 2020

Oahpahusa sisdoallu lea rievdamin fágaodasmahttima (Máhttolokten 2020 ja Máhttolokten 2020 Sámi) bokte, earret eará dusten dihtii rievdadusaid bargoeallimis ja servodagas. Go ođđa teknologiija galgá geavahuvvot ođđa bargo- ja servodateallimis, de lea dehálaš áddet dan teknologiija. Vai oahppit galget sáhttit geavahit teknologiija, hutkáivuoda, sáhkkiivuoda ja kritihkalaš suokkardeami, de lea digitála ávdnenfápmu ja programmieren ožžon eanet saji skuvllas ja dat leat mielde mángga fága oahppoplánas vuosttaš ceškiid rájes jo.

Fágaodasmahttima bokte lea digitála gálggaid sisdoallu vuoddogálgan áigáduvvon ja heivehuvvon boahpteáigái. Digitála gálggat leat earret eará máhttin geavahit digitála reaidduid, mediaid ja resurssaid ulbmillaččat ja dohkálaččat geavatlaš bargamušaid čoavdimii. Dasa gullá maiddái dieđuid háhkan ja giedahallan, digitála buktagiid ávdnen ja gulahallan. Digitála gálggat mearkašit maiddái ovddidit digitála árvvoštallanfápmu hágaddettiin máhtu ja buriid strategiijaid neahttageavaheami várás. Sihke skuvla, oahppit ja váhnemat fertet giedahallat digitála hápmasuvvama juohkebeaivválaš dilis.

Ođđa oahppoplánat galget váldojuvvot atnui vuoddooahpahusas skuvlajagi 2020 rájes. Sámediggi mearrida sámi giellaplánaid, erenoamáš sámi fágaid joatkkaoahpahusas ja sámi sisdoalu

čadamanii nationála oahppoplánain, daid rámmaid siskabealde maid Máhttodepartemeanta lea bidjan. Barggus ođđa oahppoplánaiguin lea departemeanttas leamaš referánsajoavku mas leat leamaš Sámedikki ja skuvlasuorggi guovddáš áššebeliid lahtut.

5.2.2 Oahpahus sámi ohppiide

Oahpahusdirektoráhta dieduid mielde ožžot 857 oahppi vuoddoskuvllas buot oahpahusa sámegilli skuvlajagi 2019/2020. 893 oahppis lea davvisámegiella vuosttasgiellan ja 1293 oahppis lea davvisámegiella nubbigiellan. 28 oahppis lea lullisámegiella vuosttasgiellan ja 85 oahppis lea lullisámegiella nubbigiellan. 33 oahppis lea julevsámegiella vuosttasgiellan ja 77 oahppis lea julevsámegiella nubbigiellan. Skuvlajagi 2019/2020 lea 178 oahppis joatkkaskuvllas sámegiella vuosttasgiellan. Dain lea 174 oahppis davvisámegiella ja 4 oahppis lullisámegiella. 264 oahppis joatkkaskuvllas lea sámegiella nubbigiellan, geain 15 oahppis lea julevsámegiella, 243 oahppis davvisámegiella ja 6 oahppis fas lullisámegiella.

Riikarevišuvdna lea čadahan iskkadeami sámi ohppiid vuoigatvuodas oahpahussii sámegielas ja sámegilli, gč. Dokumeanta 3:5 (2019–2020). Iskkadeami áigumuš lei árvvoštallat ožžot go sámi oahppit buori ja dásseárvosaš oahpahusfálaldaga sámegielas ja sámegilli ja mo stáhta váikkuhangaskaoamit leat áсахuvvon sihkkarastin dihtii dakkár fálaldaga. Máhttodepartemeanta áigu čuovvulit Riikarevišuvnna rávvagiid heivvolaš vugiin, ovttas Sámedikkiin.

5.2.2.1 Gáiddusoahpahus

Mánngas dain ohppiin geain lea vuoigatvuolta sámegieloahpahussii, ássat dakkár guovlluin gos ii fidne oahpaheddjiid geain lea dárbbalaš gelbbolašvuolta. Dalle lea ohppiin vuoigatvuolta oažžut molssaektosaš oahpahusvugiid, nu go gáiddusoahpahusa, intensiivoahpahusa, hospiterema dahje eará heivvolaš oahpahusvugiid. Daidda sámi ohppiide geain ii leat vejolašvuolta oažžut oahpahusa báikkálačat, lea gáiddusoahpahus dábálaš vuohki fállat oahpahusa.

Nordlándda fylkkamánni lea kárten buot gáiddusoahpahusoahpaheddjiid gelbbolašvuoda julevja lullisámegielas ja hábmen gealbudanplána, earret eará teknologija geavaheamis pedagogalaš oktavuodas. Gealbudeapmi váikkuha sihke gáiddusoahpahusa kvalitehtii ja organiseremii. Jagi 2020 vuosttas kvartála loahpageahčen lea ulbmil ahte buot gáiddusoahpahusa oahpaheddjiin julev-

ja lullisámegielas galgá leat dat gelbbolašvuolta mii sávvojuvvo sámi gáiddusoahpahusa láidesteadji rámmain.

Skuvlaeaiggáda ovddasvástádus lea sihkkarastit buot ohppiide buori ja dohkálaš oahpahusfálaldaga. Skuvllain ja skuvlaeaiggádiin lea guhkes vásáhus sámi gáiddusoahpahusa doaimmaheamis. Teknologalaš ovdáneapmi lea dattetge buvttihan ollu ođđa reaiduid ja ođđa vugiid doaimmahit gáiddusoahpahusa.

Oahpahusdirektoráhta lea ásahan bastevaš vuoddovuogádaga neahttavuodot oahpahussii, Digilær.no, oktasaščoavddusin oahpahussuorgái. Vuoddovuogádat lea leamaš doaimmas skuvlajagi 2019/2020 rájes gáiddusoahpahusa várás matematihkas IT nuorraiddásis (virtuála matematihkkaskuvla) ja guovttegielat fágaoahpahusas (njuovžilis oahpahus). Jagi 2020 mielde ágot Máhttodepartemeanta ja Oahpahusdirektoráhta ovttas Sámedikkiin ja Romssa ja Finnmárkku ja Nordlándda fylkkamánniguin árvvoštallat galgá go vuoddovuogádat válđojuvot atnui sámi gáiddusoahpahussii.

Riikarevišuvdna lea almmustahtán dakkár raššivuodaid gáiddusoahpahusa organiseremis ja čadaheamis mat dagahit stuorra erohusaid oahpahusfálaldagas. Raportta ráva lea ahte Máhttodepartemeanta ovttas Romssa ja Finnmárkku ja Nordlándda fylkkamánniguin galgá váikkuhit dasa ahte gáiddusoahpahusfálaldat šaddá buorre molssaektun báikkálaš oahpahussii.

Riikarevišuvnna raportta vuodul lea Máhttodepartemeanta addán Oahpahusdirektoráhtii bargamuššan evttohit sihke ođđa doaibmabijuid ja mo viidáseappot galgá ovddidit dálá doaibmabijuid mat sáhttet dagahit ahte buot oahppit geat ožžot oahpahusa gáiddusoahpahusa bokte, ožžot buori ja dohkálaš oahpahusfálaldaga. Oahpahusdirektoráhta galgá árrat searvadit Sámedikki ja Nordlándda ja Romssa ja Finnmárkku fylkkamánniid heivvolaš vuogi mielde dán bargui.

5.2.2.2 Oahppit geat dárbbasit erenoamáš heiveheami

Digitála teknologija lea buktán paradigmamolsuma daidda ohppiide geat dárbbasit erenoamáš heiveheami ja addán sidjiide mánnga ođđa vejolašvuoda. Dattetge čujuha Sámediggi ahte lea hástalussan fidnet oahpponeavvuid, oahppanresurssaid ja kártenávdnasiid sámegilli daidda sámi ohppiide geat dárbbasit erenoamáš heiveheami.

Orrot leamen stuorra erohusat doarjjavuogádaga (PP-bálvalusa) máhtus sámi giela ja kultuvra birra, mii lea dehálaš go áigumuš lea sáhttit addit

sámi mánáide bures heivehuvvon ja erenoamášpedagogalaš fáldalaga.

Sámi erenoamášpedagogalaš doarjalus (SEAD) lea oassi stáhta erenoamášpedagogalaš bálvalusas (Statped). SEAD:s lea riikaviidosas ovddasvástádus addit bálvalusaid sámi geavaheiddjiide Statpeda fágasurrggiin. SEAD sáhtta veahkehit gielddaid ja fylkkagielddaid sin barggus daid sámegeielat mánáid ja ohppiid várás geat dárbašit erenoamáš heiveheami.

Statped áigu viđa jagi gaskaboddasaš áigodagas ráddjet iežas mandáhta. Rádddehus oaivvilda ahte SEAD dárbaša bargat viidáseappot eanet oppalaš bálvalusaiguin erenoamášpedagogalaš surrggiin, dan ektui go dan maid Statped berre dahkat. Máhtdepartemeanta áigu dán áigodagas hábmet sierra mandáhta SEAD:i. Sámediggi galgá válđojuvvot mielde dán bargui. Ulbmil lea ahte rivttes gelbbolašvuohta šaddá olahttin sámi mánáide ja daidda sámi ohppiide geat dárbašit erenoamáš heiveheami, ja ahte sii ožžot dohkálaš pedagogalaš fáldalaga nu mo dat boahká ovdan mánáidgárdelága ja oahpahuslága gáibádusain.

SEAD ovttasbargá Sámi allaskuvllain ja erenoamážit Sámi lohkanguovddážiin sihkkarastin dihtii nana sámi fágabirrasa, máhttoovdáneami suorggis ja buori oktavuoda gaskal dábálašpedagogalaš ja erenoamášpedagogalaš suorggi.

5.2.2.3 *Digitaliseren ja digitála oahpponeavvut*

Ráddehusa digitaliserenstrategiijas vuoddoahpahusa várás (2017–2021) leat guokte váldoulbmila: Ahte ohppiin galget leat digitála gálggat mat dahket sidjiide vejolažžan vásihit ahte sii hálldašit eallima ja lihkostuvvet viidásat oahpus, barggus ja servodatoassálastimis, ja ahte IKT galgá geavaheuvvot bures oahpahusa organiseremis ja čađaheamis vai ohppiid oahppanávkki stuorru.

Sámi perspektiiva ii namuhuvvo eksplisihhta digitaliserenstrategiijas, muhto lea implisihhta fuolahuvvon váldoulbmiliin danne go dat gustojit buot ohppiid oahppanávkái. Strategiija guovddážiis lea bargu ohppiid gálggaiguin ja skuvlla sisdoaluin, digitála oahpponeavvuiguin, gelbbolašvuodain ja infrastruktuurain.

Ođđa teknologija addá rievvaduvvon pedagogalaš ja didaktihkalaš rámmaid. Ođđa oahppoplánaid ferte maid dáid čuovvulit gealboáŋgiruššamiin oahpaheddjiid várás. Profešuvdnafágalaš digitála gelbbolašvuodain oahpaheddjiid várás lea mángga láhkai áŋgiruššojuvvon.

Joatkkaoahppostrategiija bokte, *Gelbbolašvuohta kvalitehta várás*, lea áhahuvvon neahtta- vuodot joatkkaoahppofáldat oahpaheddjiid várás

Boksa 5.1 Davviriikkalaš Nordplus-programma

Oahpponeavvuid ovddideapmi lea Nordplus guovdilis doaibma. Skuvlaprošeakta masa sámit servet, lea Atlantbib.org. Dasa servet oassálastit Danmárkkus, Norggas, Ruotas, Islánda, Fársulluin, Ruonáeatnamis, Látvias. Lietuvas ja Lulli-Slesvigis, ja dat ožžot doarjaga Nordplus Språk:s ja Dánskka-norgalaš ovttasbargofondas. Prošeakta álggahuvvui jagi 2015. Atlantbib.org lea girje- prošeakta mas oahppit ja oahpaheaddjit čállet online-fágagirjiid maid buot skuvllat Davviriikkain besset geavahit nuvttá. Fáddá lea dat mii sulastahtta ja earuha Davviriikkaid ja Báltalaš riikkaid historjja, geografiija, giela ja kultuvrra dáfus. Prošeakta lea rabas vai buot skuvllat besset čállit dahje jorgalit girjiid. Ulbmil lea rahpat davviriikkalaš ja báltalaš giella- ja kultursearvevuoda mánáide ja fállat oahpponeavvu nuvttá buot skuvllaide, iešguđet dásis. Dat sámi skuvla mii lea mielde 2019–2020, lea Áarjel-saemiej skuvle Snoasas.

profešuvdnafágalaš digitála gelbbolašvuodas ja programmeremis, mii lea olámuttus riikka miehtá. Áhahuvvon lea maid dáid joatkkaoahppofáldat daid oahpaheddjiid várás geat háliidit šaddat oahpaheaddjispecialistan profešuvdnafágalaš digitála gelbbolašvuodas, earret eará Davvi universitehtas.

5.2.2.4 *Digitála oahpponeavvut*

Oahpponeavvomárkan lea sakka rievdan. Árbevirolaš girjelágadusat geavahit dál dábálaččat analoga ja digitála sisdoalu seahkálagaid, ja dađistaga eanet digitála resurssaid ja oahpponeavvuid buvttadeaddjit ilbmadit ođđa buktagiid. Stáhta addá jahkásaččat doarjagiid oahpponeavvuid buvttadeapmái dakkár fágaid ja surggiid várás main ii leat vuoddu daid gávppálaččat buvttadit. Buot digitála oahpponeavvuid almmuhusas dán ortnegis lea dat gáibádus ahte oahpponeavvu galgá sáhttit jorgalit sámegeilli, duhtadan dihtii eanet digitála sámegeielat oahppineavvuid fidnendárbbu.

Vuoddoahpahusa digitaliserenstrategiija dehálaš doaibmabidju lea viđa jagi áŋgiruššan man namma lea *Teknologalaš skuvlalávka*. Áŋgiruššamis leat gávccii sierranas doaibmabiju mat

leat earret eará programmerema ja digitála oahpponeavvuid várás. Sihke jagi 2018 ja jagi 2019 lea Oahpahusdirektoráhta almmuhan ohcanruđaid digitála oahpponeavvuid ovddideapmái mat galget leat dán ángiruššamis fágaodasmahttima várás, ja doarjja lea addojuvvon sámi oahpponeavvuid ovddideapmái duojis ja musihkas. Buot oahpponeavvut mat ožžot doarjaga, galget leat teknihkalaččat nu heivehuvvon ahte daid lea vejolaš jorgalit sámegillii. Jagi 2020 lea ráđdehus várren 15 miljon ruvnnu sámi digitála oahpponeavvuid jorgaleapmái, heiveheapmái ja ovddideapmái *Teknologalaš skuvlálávka* oktavuodas. Dáid ruđaid hálddaša ja almmuha Oahpahusdirektoráhta. Oahpahusdirektoráhta gulahallá Sámedikkiin daid ruđaid almmuheami ja vuoruheami birra.

Ángiruššama eará doaibmabidju lea doarjja digitála oahpponeavvuid oastimii. Doarjja earret eará digitála oahpponeavvuid jorgaleapmái sámegillii dagaha ahte eanet sámi oahpponeavvut sáhttet leat mielde oastinortnegis.

Sámedikkis lea hálddašanváldi oahpahussii ja bajásšaddamii gulli fágasuorggis ja hálddaša ja vuoruhu ieš ruđaid bušeahhtakapihttala 560 Sámi ulbmilat poasttas 50 Sámi giella, kultuvra ja servodateallin. Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ovddideamis. Máhttoloktema 2020 Sámegiela (sámegiela fágaodasmahttima) oktavuodas dárbbášuvvojit odđa oahpponeavvut mángga fágas. Danne lasihii ráđdehus jagi 2019 stáhtabušehtas juolludusa lassejuolludussan reviderejuvvon nátionálabušehtas, gč. Prop. 114 S (2018–2019) *Lassejuolludusat ja vuoruhusnuppástusat jagi 2019 stáhtabušehtas*. Sámediggi lea dieđihan Máhttodepartementii ahte alladássáša sámi digitála oahpponeavvuid válljenmunni lea erenoamáš váilevaš, ja ahte hástalusat leat digitála oahpponeavvuide guoski gealbováilli geažil sihke lágádusain ja earáin geat ovddidit sámi oahpponeavvuid. Danne uhccán sáhttet dat skuvllat main leat sámi oahppit, ávkin geavahit *Teknologalaš skuvlálávka* doarjjaortnega oastit sámi digitála oahpponeavvuid.

Oahpponeavvoportála Ovttas|Aktan|Aktesne juohká dieđuid sámi oahpponeavvuid ja oahppoávdnasiid birra skuvllaide ja mánáidgárddiide. Oahpponeavvoportála bokte sáhttet oahpaheaddjit luoikkahit resurssaid Sámedikki oahpponeavvoguovddázis neahta bokte. Neahtabáiki lea juogadanarena mas geavaheaddjit sáhttet juogadit oahpanresurssaid maid sii ieža leat ráhkadan. Ovttas|Aktan|Aktesne fállá maid dakkár digitála oahpponeavvuid buvttadanreaidduid, main sáhttet leat teaksta, jietna, govat, video, mánggalágan bargamušat ja mánggalágan interaktiiva sisdoallu. Portála hálddaša

Nasjonalt senter for samisk i opplæringa – Sámi lohanguovddáš – Sáme Låhkånguovdásj – Sæmien Lohkemearnge. Dat lea nátionála gealboguovddáš Sámi allaskuvllas man bargu lea ovddidit guovdilis, systemáhtalaš ja movttiidahtti oahpahuša sámegielain ja sámegielaide.

Sámediggi čujuha dasa ahte sámi oahpponeavvuid ovddideaddjit dárbbášit bures ovddiduvvon giellareaidduid jorgalan dihtii oahpponeavvuid mángga sámegiela gaskka. Sámi lágádusat ja sámi oahpponeavvuidovddideaddjit sáhttet váikkuhit mašiidnajorgaleami ovddideapmái dan lánhka ahte sii sáddejit gárvvos giehtačállosiid elektrovnnalaš korpusiidda (teakstačoačkáldagaide) mat leat sámegielaide várás (geahča kapihttala 4).

Sámedikki mearkkašupmi

Riikarevišuvnna raporttas boahá ovdan ahte uhccán dovdet Ovttas ja ahte Ovttas eanaš geavahuvvo go áigumuš lea ohat dahje luoikkahit oahpponeavvuid. Eanaš luoikkahuvvojit girjiit davvisámegillii vuoddoskuvladásis sidjiide geat orrot daid sámi guovlluin mat leat Finnmárkku olggobealde. Ovttas geavahuvvo uhccán oahpponeavvuid ovddideapmái ja juogadeapmái. Ollu oahpaheaddjit eai háliit juogadit oahpponeavvuid portála bokte nuvttá, ja sis geat háliidit, váilu kvalitehtasihkarastin ovdal go sii juogadit iežaset oahpponeavvuid portálas.

Go lea sáhka buvttadanreaidduš, de boahá ovdan ahte geavaheaddjit eai vállje dan reaiddu, dannego Ovttas:s eai leat resurssat fállat teknihkalaš ja hálddahušlaš doarjjadoaimmaid mat veahkehít oahpaheddjiid dakkár áššiid oktavuodas go sin digitála oahpponeavvuide guoski vuoigatvuoda-gažaldagaid, hálddahuša, odasmahttima ja ortnegisdoallama oktavuodas. Sámediggi atná Ovttas sámi oahpponeavvuid gaskkusteami ja buvttadeami dehálaš veahkin. Ovttas vuoddovuogádat lea arena mii nanusmušvá ja ovddiduvvo viidáseappot vuoddooahpahuša digitaliserenstrategiija mielde.

Sámediggi čujuha dasa ahte sámi oahpponeavvuid ovddideaddjit dárbbášit bures ovddiduvvon giellareaidduid vai lea vejolaš jorgalit oahpponeavvuid eanet sámegielaide gaskka. Sámi lágádusat ja sámi oahpponeavvuid ovddideaddjit sáhttet leat veahkin mašiidnajorgaleami ovddideamis go sii sáddejit gárvvos giehtačállosiid elektrovnnalaš korpusiidda mat leat sámegielaide várás.

5.2.2.5 Vuoddostruktuvra

Dehálaš eaktun dasa ahte IKT galgá bures sáhttit geavahit oahpahušas, lea digitála vuoddostruktuvra

vra. Govdabáddedfálaldat skuvllas ja dan olggo-bealde ferte leat nu buorre ahte oahppit sáhttet váldit digitála resurssaid atnui. Dasa lassin lea dárbu ovddidit buriid oktasaš čovdosiid ja standárddaid gokko dat lea heivvolaš. Feide-čoavddus lea dakkár oktasaš čovdosa ovdamearka mii čájeha sihkkaris autentiserema, sisaloggema ja dáhtaid lonohallama vuodđooahpahasas. Eará ovdamearka lea odđa digitála vuogádat mii lea iskosiid ja eksámeniid čadaheami várás. Oahpahusdirektoráhta lea ásaheamen odđa čovdosa man ulbmil lea addit ohppiide ja eksámenkandidáhtaide intuitiiva ja geavaheaddjiládis bálvalusa mas sii besset čájehit iežaset gelbbolašvuoda eanet vugiiguin go dál. Bálvalus galgá maiddá leat oppalaččat hábmejuvvon.

Sámegiella válljengiellan lea fuolahuvvon čovdosiin, sihke Feides ja prošeaktaplánas mii lea iskosiid ja eksámeniid čadaheapmái gulli odđa digitála vuogádaga várás.

5.3 Ohppiid háhkan sámi oahpaheaddjiohppui

Vaikke sámi álbmot Norggas ássá biedgguid riikka miehtá, de orru leamen nu ahte ohppiid háhkan sámi oahpaheaddjiohppui eanaš dáhpáhuvvá báikkálaččat guovlluin main sámegiella hállojuvvo.

Stuorra hástalusat leat rekrutteret doarvái dohkálaš ohcciid sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpuide. Oahpaheaddjioahput fertejit maid gilvalit eará oahpuiguin main leat alla gáibáduusat, go galget oazžut buoremus ohcciid.

Sihke Sámi allaskuvllas, Nord universitehtas ja Romssa universitehtas – Norgga ártalaš universitehtas čadahuvvu vuđolaš ja systemáhtalaš bargu háhkan dihtii oahpaheaddjistudeanttaid, erenoamážit sámi oahpaheaddjioahpuide ja oahpaheaddjioahpu sámegielfágii. Ásahusat čuovvulit ánggirit buot daid ohcciid geat ohcet oahpaheaddjiohppui.

Dát rekrutterenbargu dorjojuvvo Máhtto-departemeantta merkejuvvon rudaiguin mas leat láidestusat ovttasbargui báikkálaš eiseválddiiguin ja skuvllaiguin. Áigodahkii jagi 2017 rájes jagi 2019 rádjai leat golbma ásahusa main lea sámi oahpaheaddjioahppu, ožžon oktiibuot 15 miljon ruvnnu oahpaheddjiid háhkamii ja gealbudeapmái. Sámediggi dieđiha ahte sii vuoruhit stipeandda alitohppui mii lea iešguđet oahpaheaddjioahpuin. Studeanttat mánáidgárdeoahpaheaddji- ja vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpuin sáhttet oazžut 25 000 ruvnnu rádjai juohke lohkan-

bajis 30 oahppočuoggá ovddas jus sii ollašuttet stipeandaortnega eavttuid. Máhtto-departemeanta bargá dan ovdii ge ahte galgá šaddat geasuheaddjin bargat oahpaheaddjin davvin ja go sus lea sámegiella okta fágain iešguđet ortnegiiguin main Stáhta loatnakássa vealgi sihkkujuvvo

Oppalaččat váldet menddo uhccán studeanttat alitoahpu sámegielas nu alla dásis ahte sii šatašedje buorit jorgaleaddjin ja oahpponeavvuid ovddideaddjin, jna. Orru leamen nu ahte daid ohppiid lohku geat čadahit joatkkaoahpahas fágain sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta buriid árvosániiguin, ii leat doarvái dasa ahte dat duhtadivččii servodaga gáibádušaid.

Eará hástalus rekrutteremis studeanttaid sámi oahpaheaddjiohppui lea ahte dábálaččat stuorát gávopogat geasuhit studeanttaid.

5.4 Digitaliseren alit oahpus

Digitaliseren lea váikkuhangaskaoapmi mii galgá váikkuhit bargovugiid, proseassaid, ja sisdoalu vuđolaš nuppástussii mii sáhtta dagahit ahte universitehta- ja allaskuvlasuorgái lea álkit ollašuttit iežas ulbmiliid juksan dihtii alla dási ja guoskevašvuoda oahpahasas ja dutkamis, ja fállan dihtii oahpu buohkaide, beroškeahhtá sohka-bealis ja čearddalaš, sosiála, geográfalaš ja ekonomalaš duogázis.

5.4.1 Digitaliserenstrategiija universitehta- ja allaskuvlasuorggi várás

Máhtto-departemeanta lea mearridan sierra digitaliserenstrategiija universitehta- ja allaskuvlasuorggi várás áigodahkii 2017–2021. Digitaliserenstrategiija čujuha gáibádušaid, láidestusaide ja rávvagiidda dieđáhusas Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*, Digitaliserenjohtočállosis ja mánga eará raporttas, dieđáhusain, strategiijain, johtočállosiin ja doaibmaplánain. Strategiija sisttidoallá earret eará ulbmiliid studeanttaide, oahpaheddjiide, dutkiide, dáhtaide ja vuogádagaide. Okta ulbmiliin lea ahte studeanttat galget beassat geavahit odđaáigásaš, persovnnalaš oahppanbirasa mii lámčá dilálašvuodaid oazžut oktagaslaš oahppanlážaldagaid.

Sámi perspektiiva ii leat čilgejuvvon eksplisihitta dán digitaliserenstrategiijas, muhto dat lea implisihitta fuolahuvvon ulbmilčilgemiin ja čujuhusain gáibádušaid ja láidestusaide. Unit:s – Direktoráhtas IKT ja oktasašbálvalusaid várás alitoahpus ja dutkamis lea nátionála ovddasvástáduš

čadahit ja viidáseappot ovddidit digitaliserenstrategiija, ja dat lea ovttrasrádiid universitehtaiguin ja allaskuvllaiguin ráhkadan doaibmaplána áigodahkii 2019–2021 dan čadaheami várás.

Digitaliserenstrategiija universitehta- ja allaskuvlasuorggi várás galgá ođasmahttojuvvot jagi 2020 dainna ulbmiliin ahte ođđa strategiija almmuhuvvo cuoŋománu 1. b. 2021 rájes. Dan okta- vuodas áigu Máhttodepartemeanta árvvoštallat mo sámi perspektiiva galgá fuolahuvvot ođđa strategiijas.

Digitaliserenstrategiija ollašuttima eaktu lea ahte teknologiija geavaheapmi oahppama ja ođđa máhtu várás loktejuvvo strategiijalaš dássái ásahusas, ja heivehuvvo buot fágalaš ja hálddahušlaš doaimmaide. Digitaliserema nuppástuhtinfápmu gáibida stivrema ja jodiheami buot dásiin. Danne fertejit ásahusat vuoruhit dárbbášlaš resurssaid dan bargui. Jagi 2018 oaččui UíT– Norgga ártkalaš universitehta 7 miljon ruvnnu Máhttodepartemeanttas iežas ovttasbargui Sámi allaskuvllain Sámi IKT, bargiidhálddašeami ja oahppohálddašeami hárrái. IKT-suorggis lea ulbmil nanosmahttit Sámi allaskuvlla vuodđostruktuvrra ja organisašuvnna. Guovvamánu 2019 šiehtadedje ásahusat maiddái virgádit oktasaš persovdnasuodjalusa áittardeaddji.

5.4.2 Digitaliserengáibádus rámmaplánas vuodđoskuvlaoahpahusa várás

Ođđa rámmaplána gáibida ahte buohkain geat cevzet vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu, galgá

Boksa 5.2 Dutkanprošeakta sámegielaide ja digitaliserema birra

Jagi 2019 juolludii Dutkanráddi Sámi dutkama prográmmii (SAMISK III) rušaid UíT:i – Norgga ártkalaš universitehta dutkanprošektii mii galgai leat sámegielaide ja digitaliserema birra – «*How can language technology make a difference? An investigation of the impact language-aware computer programs have upon Saami literacy*».

Dán prošeavtta váldoulbmil lea áddet mo giellateknologiija váikkuha giellaoahpahussii ja teakstabuvttadeapmái go lea sáhka álgoálbmotgielas mas leat ollu geavaheaddjit geain lea heajos gálggat lohkat ja čállit dan giela (low literacy). Lullisámegiella ja davvisámegiella čalmmustahttojit.

leat profešuvdnafágalaš digitála gelbbolašvuohta. Kandidáhtat galget máhttit árvvoštallat ja geavahit guoskevaš oahpponeavvuid ja digitála reaidduid ja resurssaid oahpahusas ja addit ohppiide digitála gálggaid.

Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddji kandidáhtain galgá dasa lassin leat gáiddusoahpahusdidaktihka gelbbolašvuohta, ja sii galget máhttit geavahit buotlágan gáiddusoahpahusa ja neahttaoahpahusa main leat interaktiiva oahppanlážaldagat.

6 Kultuvra ja kulturmuittut

6.1 Kultuvra

Digitála teknologijja addá vejolašvuoda ávdnet, gilvit, gaskkustit ja vurket dáidaga ja kulturárbbi dadistaga odđa vugiid mielde. Seammás sámi giela ja kultuvrra hástala digitála ovdáneapmi mas eangalašgielalaš vuodđovuogádagat ja rávdnjenbálvalusat dadistaga šaddet deháleabbon kulturgeavaheapmái, ja erenoamážit mánáide ja nuoraide.

Diedáhusas Meld. St. 8 (2018–2019) *Kulturens kraft: Kulturpolitik for framtida* lea ráđdehusa vuoruheapmi váikkuhit dasa ahte sámi dáidda ja kulturárbi ožžot ovddasteaddji sajádaga Norgga kultureallimii. Dat mielddisbukta maid dan ahte sámi dáidda ja kulturárbi galget sáhttit dustet digitaliserema vejolašvuodaid ja hástalusaid buori vuogi mielde.

Sámi dáidaga ja kulturárbbi olámuddu olbmuide lea dehálaš sámi kultuvrra ealáskahtimii. Dáidda ja kultuvra leat buoremus vuolggsadji go áigumuš lea ásahit ja viidáseappot ovddidit olbmuid ja olmmošjoavkkuid gaskasaš gulahlama. Sámi dáidda ja kultuvra ovddastit suopmaniid ja vásáhusaid mat leat muitalusas Norgga birra, ja das lea stuorra árvu servodahkii.

6.1.1 Dan sámi kulturárbbi digitaliseren ja olámuddui lágideapmi mii lea arkiivvain, girjerájuin ja museain

Kulturdepartemeantas lea ovddasvástádus dan digitaliserenpolitihkas mii lea kultursuorggis. Daid čoakkáldagaid sisdoalu mii lea arkiivvain, girjerájuin ja museain, leat jo digitaliseren 1990-logu álggu rájes.

Sámi kulturárbbi digitaliserema bokte šaddá dát materiála sámi álbmogii ja earáide ge buoret olámuddui. Ráđdehus lea álggahan proševttaid main kulturárbeávdnasat galget sihke digitaliserjuvvot ja almmuhuvvot digitála hápmin.

6.1.1.1 Nasionálagirjeráju digitaliseren

Eanaš Nasionálagirjeráju iežas dávvirat maid searvái gullet girjjit, áibmomediasáddagat, aviissat,

jietnabáddemat, filmmat, fotografijjat ja áigečállagat, leat digitaliserejuvvon.

Digitaliseren šaddá dattetge leat Nasionálagirjeráju válđoángirusšán maiddái boahttevaš jagiid. Jagi 2020 stáhtabušehtas evttohii ráđdehus historjjálaš juolludeami Nasionálagirjerádjui vai lea vejolaš dahkat oktasaš kulturárbbi olámuddui digitála hámis. Nasionálagirjeráju báikái Muoffies/Måehvies lasihuvvui digitaliserennákca 70 odđa virggiin ja teknihkalaš vuodđostruktuvrrain. Dán geažil lea vejolaš jođálmahttit dan materiála ge digitaliserema mii lea Arkiivadoaimmahagas ja dasa gullet maid Sámi arkiiva ja bábirarkiivvat, fotografijjat, ealligovat ja jietnabáddemat maid riikka arkiivvat, girjerájut ja museat mudui háldašit ja dasa gullet maiddái sámi arkiivvat ja museat.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi oaivvilda ahte Sámi arkiiva berre nannejuvvot sámi arkiivamateriála digitaliserenbarggu geažil. Dehálaš lea ahte Sámi arkiivvas leat vuodđostruktuvra ja resurssat digitaliseret iežas arkiivvaid. Sámediggi lágida iežas arkiivamateriála Sámi arkiivvi.

6.1.1.2 Nasionála plána ealligovaid ja jietnabáddemiid digitaliserema várás

Kulturdepartemeanta attii Nasionálagirjerádjui jagi 2018 bargamuššan kártet buot ealligovaid ja jietnabáddemiid arkiivvain, museain, girjerájuin ja priváhta čoakkáldagain Norggas, ja hábmet nasionála plána álgoevttohusa kulturárbemateriála digitaliserema ja vurdema várás.

Sámi arkiiva Arkiivadoaimmahagas, Árran julevsáme guovdásj ja Saemien Sijte (Snoasa lullisámi kulturguovddáš ja musea) vuodđudus leat mielde kártemis mii maiddái fáttmasta sámi materiála. Stuorra hivvodagaid mielde báddemat ja ealligovat, dás maiddái sámi materiála, leat vurkkoduvvon boares filbmarullade, minisdiskaide, betamaxkassetaide ja CD:ide stuorra ja unna museaide ja arkiivvaide ja lea ballamis ahte dat materiála sáhtta duššat. Nasionálagirjerádjui

lea huksen gelbbolašvuoda divvut, vurket ja digitaliseret jiena ja ealligovaid mat leat iešgudet hámis. Dán kulturárbemateriála digitaliseren sáhtta, dasa lassin ahte dat sihkkarastojuvvo duššamis, addit vaikke geasa, oppalaš ja báikkálaš historjja dutkiid rájes álbmoga rádjai muđui, eanet vejolašvuoda dan geavahit.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámedikki mearkkašupmi lea ahte ásahusaid hástalusat gusket resurssaide ja digitála reaidduide mat galget geavahuvvot arkiivamateriála vuogádahttimii, kvalitehtasihkkarastimii ja registreremii ovdalگو dat sáhtta sáddejuvvoat Nasionálagirjerádju ja daidda digitaliserenbálvalusaid maid sii fáallet, dannego Nasionálagirjerádju ii váldde vuostá materiála mii ii leat registrerejuvvon ja vuogádahttojuvvon. Ovdalگو duodai lea vejolaš ángiruššat ja lihkostuvvat sámi arkiivamateriála digitaliseremiin, de dárbbášuvvojit dárbbášlaš resurssat dán bargui, oaiivvilda Sámediggi.

6.1.1.3 Digitála arkiivvat

Neahttabáiki Digitalarkivet lea nasionála oktašaščoavddus arkiivvaid digitálalaččat olahahttin dahkama várás, mas earret eará Sámi arkiiva lea almmuhan arkiivamateriála. Buot museat ja arkiivaásahusat sáhttet almmuhit iežaset arkiivvaid dasa, ja nu dahkan daid olahahttin buohkaide birra jándora. Geavaheaddjit ožžot dás beassanlobi ohcat ja oaidnit almmolaš ja priváhta arkiivaásahusaid ja museaid digitála arkiivamateriála mii jagi 2019 lei 53,5 miljon siiddu. Seamma jagi gallededje oktiibuot 1,4 miljon geavaheaddji Digitalarkivet 6,2 miljon geardde.

Sámi dokumeantaárbbi hálddašit mángga riikka arkiivvat ja čoakkáldagat. Sámi arkiiva lea mielde «Digitale stier og samisk kulturarv» nammasaš ovttasbargoprošeavttas ovttas Ruota ja Suoma arkiivaásahusaiguin. Ulbmil prošeavttain lea kártet guovddáš sámi arkiivvaid Eurohpás, ja ovddidit digitála čovdosiid mat sáhttet čatnat arkiivvaid oktii. Nu šattašii eambbo geasuheaddjin geavahit sámi arkiivvaid. Prošeavtta bokte galget maid ovddiduvvot etihkalaččat ja juridihkalaččat dohkálaš čovdosat arkiivamateriála digitála geavaheami várás. Stuurra vejolašvuodat leat sámi arkiivvaid digitaliseremis. Sámegielat rasttidit riikarájaid ja go lihkostuvvá digitaliseret arkiivamateriála, de rahpá dat stuurat vejolašvuodaid ovttas bargat rájaid rastá. Dat lasihivččii diehtomateriála mii lea sámiiid birra ja dagašii dan olahahttin olles sámi álbmogii.

6.1.1.4 Sámi museat

Diedáhusain St.meld. nr. 49 (2008–2009) *Framtidas museum – Forvaltning, forskning, formidling, fornying* ja St.meld. nr. 24 (2008–2009) *Nasjonalt strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv* dovddahuvvo dat vuordamuš ahte Nasionála museafierpmádaga museat, 61 konsoliderejuvvon museaovttadaga fierpmádagas riikka miehtá, galget digitaliseret iežaset čoakkáldagaid mearkkašahhti osiid. Danne leat museat váldán atnui digitála reaidduid ollašuhttin dihtii dan ulbmila.

Eanaš museat geavahit Primus nammasaš čoakkáldathálddašanreaiddu, ja Digitála Musea, neahttabáikki mii lea čoakkáldagaid gaskkusteami ja daid olahahttin dahkama várás. Dáid reaidduid lea KulturIT AS nammasaš fitnodat ráhkadan, maid eaiggáduššet sullii logi musea mat gullet Nasionála museafierpmádahkii. KulturIT lea earret eará ožžon doarjaga Norgga kulturrádis dáid vuogádagaid ovddideapmái.

Jagi 2002 válddii Sámediggi badjelassas sámi museaid hálddašemi, ja danne dat eai leat Nasionála museafierpmádaga oassi. Sámi museat geavahit dattetge Primusa ja Digitála Musea maid dat besset geavahit, ja daidda lea sihkkarastojuvvon sámi čállinmearkkaid teknihkalaš doarjja Norgga kulturrádi ja museaid ovddidanprográmmaid ruhtadoarjagiiguin.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi oaiivvilda ahte Sámi arkiivii ferte nannejuvvot bušeahhtadilli. Dál lea Sámi arkiivvas nasionála ovddasvástádus váldit vuostá, vurket ja dahkat sámi servodaga arkiivamateriála olahahttin geavaheddjiide. Dála bušeahhtarámmaiguin ii leat Sámi arkiivvas náka seailluhit sámi historjja nu go arkiivva ulbmil lea. Sámediggi oaiivvilda ahte arkiivamateriála lea dehálaš ja servodahkii ávkkálaš diedut, ja daid berre seailluhit ja láchit geavaahhtin. Danne lea Sámi arkiivva nanosmahttin dehálaš doaimbaidju.

6.1.2 Sámegielat e-girjiid fidnen

6.1.2.1 Sámi bibliografija

Nasionálagirjerájus lea jagi 1992 rájes leamaš ovddasvástádus Sámi bibliografijas mii lea nasionála bibliografija masa leat čohkkejuvvon sámegielat ja sámi kultuvrii guoskevaš ilbmadeamit: girjiit, smávvaprentosat, periodika, almmolaš prentosat, jietnagirjiit ja girjiid ja áigečállagiid artihkkalat. Logahallojuvvoat berrejit sihke sámegielat girj-

jálašvuoda namahusat ja girjjálašvuohta mii guoská sámi kultuvrii eará gielaide go sámegillii (eanaš dárogillii, muhto muhtun oassi eanjalasgillii ge).

Ođđajagimánu 13. beaivvi 2020 ledje Sámi bibliografijas 28 975 logahallama.

Bibliografija vuodđun lea dat materiála maid geigengeatnegasvuodáláhka mearrida ja mii guoská almmolaččat olahahhti dokumeanttaide, ja Sámediggi oažžu jámma geatnegasvuoda geažil geigejuvvon materiála Nátionálgirjerájus. Dát lea vuoigatvuodavuodđuvvon lága láhkaásahas.

Nátionálgirjerájus lea maiddá ovddasvástáduš dan oktasaš sámi bibliografijas mii maiddá, lassin Norgga bibliografijii, siskkilda bibliografijaid Suomas, Ruoššas ja Ruotas. Unit doaimmaha bálvalusa teknihkalaččat.

Nátionálgirjerájus lea ovddasvástáduš Løov nammasaš klassifikašuvnavuogádagas. Løov lea ráhkaduvvon erenoamážit Sámi bibliografija várás Troandima universitehtagirjerájus ja dat lea dakkár vuogádat mii lea dárkilit heivehuvvon sámi diliide ja fáttáide. Nátionálgirjerádju ráđđádallá Sámedikkiin ja eará sámi áshusaiguin Sámis (Norggas, Suomas, Ruoššas ja Ruotas) Løovvuogádaga ovddidettiinis.

Fylkkagirjerájut ja álbmotgirjerájut main leat čoakkáldagat sámegillii, leat ásahan fierpmádatovttasbarggu Sámedikkiin. Almmolaš sámi girjerádjoforum ii leat.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámedikkis ii leat miige formála ovttasbargošiehtadusaid Nátionálgirjerájuin nu go Sámedikkis lea fylkkagiellaiguin ja -suohkaniiguin, ja háliida mearkkašit ahte ovttasbargu Nátionálgirjerájuin livččii sáhttit leat buoret ja lagat.

Sámedikki oaivil lea ahte lea lágiduvvon dilli nu ahte lea vejolaš luoikkahit e-girjjiid girjerájuin, muhto leat hástalusat fállat sámi girjjálašvuoda digitála hápmin. BookBites-áhppa, mii geavahuvvo luoikat girjjiid, lea jorgaluvvon davvisámegillii, muhto dađe bahábut leat uhccán sámegielalaš čáppagirjjálaš e-girjjiid vuovdimassii sisaoastin láhkai ja luoikan láhkai girjeráju bokte. Muhtun sámi lágádusat vuodet e-girjjiid iežaset neahttasiidduin maid juohkehaš sáhtta viežžat telefodnii dahje dihtordulbui.

Sámediggi háliida bidjat searaid sámi girjjálašvuoda digitaliseremii ja oaidná vejolašvuodaid digitála čovdosiin sámi girjjelašvuoda buvttadeamis ja lávdadeamis. Sámedikki mielas dát lasihivččii sámi girjjálašvuoda fidnema.

6.1.3 Sámi mediaid digitaliseren

Buot gielat, sámegielat ge, leat sihke identitehta, kultuvrra ja kulturárbbi guoddit ja gaskkusteadđjit. Veadjemeahttun lea sirret dihto kultuvrra sisdoalu ja dan giela. Danne das lea stuorra mearkkašupmi guđe gielat dat ovddiduvvojit kultuvrralaš arenain. Nu šaddá ge dehálaš ahte sámi álbmot vásiha kultuvrra iežas gillii earret eará aviissaid, radio, filmma ja neahttavudot vuodđovuogádagaid bokte.

6.1.3.1 Vuodđovuogádatneutrála doarjjaortnet sámi aviissaide

Sámi aviissaid ja sámegielat aviisasiidduid doarjjaortnet galgá láchit diliid demokrátalaš digaštallamii, oaivilhábmemii ja giellaovddideapmái sámi servodagas, ja dat lea mearriduvvon sierra láhkaásahas. Sámi aviissain oaivilduvvo láhkaásahusa mielde áviisa mas lea sámi álbmot váldoulbmiljoavkun. Nuppiid sániiguin cealkki sáhttet maiddá dárogielat aviissat ge main lea dát ulbmiljoavku, oažžut doarjaga.

Oktiibuot juogadii Mediabearráigeahču measta 34 miljon ruvnnu sámi aviissaide jagi 2019. Sámi beaveaviissat Ávvir (davvisámegillii) ja Ságat (eanaš dárogillii) ožžo namalassii 18,81 ja 13,6 miljon ruvnnu, ja báikkálaš áviisa Snáningen oáččui 625 968 ruvnnu giellasiidduide lullisámegillii, ja báikkálaš áviisa Nordsalten oáččui 725 427 ruvnnu giellasiidduide julevsámegillii. Mediašládjiivuođalávdegoddi oaivildii ahte dálá doarjjaortnet uhccán movttiidahtta sámi áviissaid ánggiruššat digitála gávppálašmáliiguin, ja árvalii danne dahkat doarjaga sámi aviissaide vuodđovuogádatneutrálan, nu ahte ortnet eanet movttiidahtášii ođdahutkamii ja beaktilat distribušuvnii. Ráđđehus lea evttohan dahkat ortnega vuodđovuogádatneutrálan, mii buori-divččii distribušuvnna, attášii eanet sámi sisdoalu, eanet doaimmaheddjiid ja stuorat mediašládjiivuođa maiddá lulli- ja julevsámegillii. Águmuš lea sáddet evttohusa gulaskuddamii jagi 2021 mielde.

6.1.3.2 Doarjja báikkálaš rádio digitaliseremii

Guovdageainnu Lagasrádio (Radio GLR) ja Radio DSF leat báikkálaš rádiot sámi sisdoaluin mat ožžot doarjaga «Tilskudd til lokale lyd- og bilde-medier» nammasaš doarjjaortnega bokte. Jagi 2019 ožžo dat investerendoarjaga báikkálaš rádio digitaliseremii, prošeaktaruđaid báikkálaš prográmmabuvttadeapmái, doaimmadoarjaga báikká-

laš rádioide čearddalaš ja gielalaš unnitlohkojoavkkuid várás ja doarjaga bođu gealbudandoaibmajijuide.

Doarjjaruđat mat addojedje ortnega bokte dahke buohkanassii masá 20 miljon ruvnnu jagi 2019. Sullii bealli doarjjaruđain leat jagi 2016 rájes merkejuvnon proševttaide mat galget váikkuhit dasa ahte riikka báikkálaš rádiot digitaliserejuvvojit. Dasa lassin leat doarjjaohcamat dakkár báikkálaš prográmmabuvttadeapmái mat movtti-dahttet norgalaš musihka geavaheapmái, vuoruhuvvon. Báikkálaš rádio- ja tv-doaimmaheaddjit leat mediašláddjiivuoda dehálaš oassi, ja doarjjaortnet galgá váikkuhit dán šláddjiivuoda doarjumi.

Sámedikki mearkkašupmi

Guovdageainnu Lagasrádio (GLR) oažžu jagi 2020 337 000 ruvnnu njuolgo doarjjan Sámedikkis dainna mihtuin ahte sámi mediat boktet servodatberoštumi. Sámediggi oaivvilda ahte mediat leat dehálaš oassi servodagas ja servodatdigaštallamis. Sámediggái lea dehálaš ahte sámi giella, dáidda ja kultuvra leat olahttit iešgudet mediain, iešgudet vuoddovuogádagain ja ahte das mii buvttaduvvo ja gaskkustuvvo, lea alla dássi.

6.1.3.3 Teksten sámegillii sihke lineára TV:s ja rávdnjen-TV:s

Áibmomedialáhka ja NRK-plakáhta eai leat ovdal erenoamážit gáibidan ahte prográmmat sámi álbmoga várás galget tekstejuvnot. Dieđáhusas Meld. St. 38 (2014–2015) *Open og opplyst – Almennkringkasting og mediemangfald* celkkii Kulturdepartemeanta ahte departemeanta áigu árvoštallat gáibádušaid NRK-prográmmaid tekstemi sámegielaid buoridan dihtii guluhis sámiide dakkár prográmmaid fáldadaga. Jagi 2020 rájes lea mearriduvvon áibmomedialáhkaásahussii sierra mearrádus § 2-5 (e) mii dadjá ahte NRK galgá «dahkat TV-prográmmaid olahttin sámegillii dan sámegiela tekstemiin mii hállujuvvo prográmmas go prográmmat biddjojuvvo audiovisuála diŋgonbálvalussii, jus lea vejolaš dan dahkat teknihkalaččat ja geavatlaččat».

Proposišuvnnas Prop. 58 L (2018–2019) *Endringer i kringkastingsloven mv.* boahtá ovdan ahte Kulturdepartemeanta oaivvildii ahte berrešii gáibidit ahte NRK-prográmmat sámegillii galget leat olámuttus tekstemiin dan sámegillii mii lea prográmma hállangiella go dakkár prográmmat biddjojuvvojit audiovisuála diŋgonbálvalussii (rávdnjen-TV). Kulturdepartemeanttas lea leamaš

gulahallan Sámedikkiin § 2-5 bustáva e birra tekstema hárrái sámegillii. Sámediggi doarju árvalusa, erenoamážit dan ahte gáibáduš galgá gustot buot sámegielaide. Sámediggi čujuha ahte gáibáduš gusto prográmmaide mat leat sámegillii, muhto ahte NRK fáldat sámegillii ain lea menddo unni. Danne evttoha Sámediggi ahte geatnegasvuohta tekstet sámegillii boahtteáiggi maid galgá viiddiduvvot välljejuvnon prográmmaide main hället dárogieala, erenoamážit prográmmaide mat giedahallet sámi fáttáid. Kulturdepartemeanta váldá mielddis evttohusa viidasat bargui ja áigu joatkit gulahallama Sámedikkiin heiveheami birra.

6.1.3.4 NRK áŋgiruššan nehtas nuorra sámiid várás

Oassi NRK bargamušain lea nannet sámegielaid ja das galget leat beaivválaš sáddagat sámi álbmogii ja jeavddalaš prográmmat mánáid ja nuoraid várás. Árbevirolaš TV lassin lea NRK lasihan áŋgiruššama digitála sisdoaluin neahtta-TV:s, Facebook:s ja Instagram:s vai ollá nuorra sámiide.

NRK Sápmi buvttada oddásiid, kultuvrra, guoimmuheami ja sisdoalu mánáid várás sámegillii ja dárogillii nehttii, mobiillii, rádioid ja TV:i. NRK dieđiha ahte NRK Sámi sisdoalu geavaheapmi neahtas lea dássit, muhto lea lassánan mobiillas. Jagi 2018 fitne eanet áidnalunddot geavaheaddjit NRK Sámi mobiillas go neahtas.

Jagi 2018 lea NRK Sápmi nannen ođas- ja áigeguovdilis áššiid fáldadaga neahtas ja mobiillas oktilis oddásiiguin ja eanet dakkár nátionála sámi áššiid beroštumiin mat leat guoskevaččat ollu viidábut go báikkálaš servodahkii mii lea daid vuolgasadjii. NRK Sámis lea golmmaoasat strategiija: Eambo mánggagielalaš sisdoallu, eanet sisdoallu nuorat ulbmiljoavkkuid várás ja stuorát áššit ja historjijat mat eambo gusket buot sámiide ja álbmogii muđui.

Mediabearráigeahču árvoštallan lea ahte NRK jagi 2018 iežas fáldadagain rádios, TV:s, neahtas ja mobiillas ollašuhttá gáibádušaid nannet sámegielaid ja nannet sámi identitehta ja kultuvrra.

Sámedikki mearkkašupmi

Jagi 2018 dábálašáibmomediaraporttas čállá Mediabearráigeahču ahte NRK rihkku geatnegasvuodaidis sáddet jeavddalaš prográmmaid nuoraide sámegillii. Dattetge lea buorre ovdaneapmi jagi 2018, ja Mediabearráigeahču rehkenastá ahte gáibáduš ollašuhthojuvvo. Muhto Media-

bearráigeahčču ii leat baicce árvvoštallan dán loahppajagi 2018 ja jagi 2019. Sámediggi vuordá ahte sisdoallu buot sámegeleide mánáid ja nuoraid várás nannejuvvo vel eambo. Sámediggi lea maid čujuhan dan iežas Mediapolitihkalaš čilgehusas (2019).

6.1.3.5 Internašunála Sámi Filbmainstituhtta (ISFI)

ISFI addá doarjaga gealbudeapmái ja ruhtadoarjaga sámi doaimmaheddjiide geat háliidit ovddidit, buvttadit ja gilvit sámi filmmaid main lea sámegeleide. Danne lea ráđdehus maŋimus jagiid nannen ISFI doaibmadili sihkkarastin dihtii dan, nu ahte doaimmahat sáhtta joatkit ja nannet ángiruššama sámi filmmaid buvttademiin.

Ráđdehus lea nannen ISFI mearkkašahti láhkai, sullii 4 miljon ruvnu rájes jagi 2016 8,4 miljon ruvnu rádjai jagi 2020.

ISFI pláne ásaht studio maŋne barggu várás iežas lanjaide Guovdageainnus. Studio, Tundra Studio, galgá geavahuvvot dárogiel ja riikkaidgaskasaš filmmaid dubbemii sámegeleide ja buvttademiid maŋne bargguide.

Norgga filbmainstituhtta almmuhii jagi 2019 doaibmaplána norgalaš filmma ja filbmakultuvrra maŋnegebealatvuoda várás. Doaimmabijuin okta lea álggahit ovttag barggu earret eará Internašunála Sámi Filbmainstituhttain (ISFI:in), nannen dihtii taleanttaid ovddideami ja unnán ovddastuvvon joavkkuid rekrutterema filbmasuorggis.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi oaiivvilda ahte eai leat juolluduvvon doarvái ruđat sámi neaktinfilbma neavttosfilmmaid ja TV-ráidduid buvttadeapmái. Disney-filbma Frost 2, Jikŋon 2, lea dubbenuvvon davvisámegeleide, ja Sámediggi oaidná stuorra vejolašvuodaid eanet filmmaid dubbemis sámegeleide. Sámedikki oainnu mielde lea hástalus ahte eai leat ruđat dakkár doibmii.

Dubben lea goluid dáfus hui beaktilis vuohki lasihit filmmaid ja TV-ráidduid fáldadaga sámegeleide. Dálá teknologijain lea dubben šaddan hálbbit ja das lea šaddan buoret kvalitehta. Sámediggi oaidná dárbbu buvttadit eanet dubbenuvvon sámegelelede filmmaid ja TV-ráidduid ja dat lea erenoamážit dehálaš go jurddaša mánáid ja nuoraid fáldadaga. Sámi ásahtat dárbbasit hukset teknologalaš vuodduvuogadaga dubbenuvvon filmmaid buvttademiid ja almmuheami várás, ja dasto vel studioid mat sáhttet buvttadit ja čadahit dáid bargguide.

6.1.3.6 Rávdnjenbálvalus Sapmifilm

Rávdnjenbálvalus Sapmifilm.com almmuhuvvui njukčamánu 8. b. 2018 Indigenous Film Conference áiggi Guovdageainnus. Bálvalusa doaimmaha Internašunála Sámi Filbmainstituhtta (ISFI) ja fállujuvvo álggus olbmuide Norggas, Ruotas ja Suomas. Katalogas leat sámi oanehis-, dokumentára- ja animašuvdnafilmmat. Sapmifilm.com fállá sámi álbmogii filmmaid sin eatnigillii ja das lea dasa lassin áigumuš nannet dieđuid ja máhtu sámi kultuvrra, giela ja historjja birra. Áigumuš lea ahte kataloga áiggi vuollái galgá sisttisoallat filmmaid eará álgobmogiid birra ja ahte kataloga fállujuvvo máilmmi miehtá.

6.2 Kulturmuittut

6.2.1 Askeladden nammasaš nátionála kulturmuittodiehtovuoddu

Sámedikki kulturmuittohálddašeamis leat lágas mearriduvvon bargamušat mat čatnasit kulturmuittoláhkii, plána- ja huksenláhkii, ja kulturmuittodiehtovuoddu Askeladden lea dehálaš reaidu dán barggus. Diehtovuoddu lea digitálalaččat olahatti ja dat lea Riikaantikvára almmolaš diehtovuoddu Norgga kulturmuittuid várás. Askeladdena bokte lea vejolaš beaktilit viežžat dieđuid dihto ášši ja geográfalaš guovllu birra. Diehtovuodu odasmahttet dađistaga iešguđet hálddašaneiseválddit.

Sámediggi lea sámi kulturmuittuid rivttes hálddašaneiseváldi ja das lea ovddasvástáduš dađistaga odasmahttit dieđuid sámi kulturmuittuid birra Askeladdenis gustojeaddji lágaid ja geavada vuodul. Askeladden áigáduvvo kulturmuittoregistreremiid gieddebargguide vuodul. Maŋimus 10–15 jagi lea Sámediggi eanet ja eanet váldán atnui digitála registrerenreaidduid, ja dat lea beavttálmahttan mearkkašahti láhkái gieddebargguide. Askeladdenii beassá beassansániin ii ge dat leat rabas almmolašvuhtii, muhto kulturmuittohálddašeami geavaheddjiide ja gielddaplánejedjiide gal lea rabas. Leat maiddáiešguđet geavaheddjiide beassanvejolašvuodát mat muddejit dieđuid oaidnima. Diehtovuoddu *kulturminnesok.no* lea dattetge rabas almmolašvuhtii ja dan vuodus lea Askeladdena sisdoallu. Muhtun kulturmuittolájjat dán diehtovuodus leat dattetge klausulerejuvvon gáržžit almmolašvuodain, ja eai leat olámuttus kulturminnesok.no. diehtovuodus. Earret eará sáhttet dat gullat sámi bálvvošbáikkiide ja hávdidiide.

Sámediggi lea ovddasvástideaddji kulturmuittoeiseváldi ja dan doaimmamuš lea bidjat buot

áššáiguoski dieđuid sámi kulturmuittuid birra Askeladden nammasaš kulturmuittovuogádahkii. Dakkár dieđut diehtovuodus, nu go sajádatmearrideamit kárttain, válddahallamat ja dáhpáhusat fer-tejit leat riehta, ollislaččat ja konsisteanta. Askeladden galgá ain eanet ovddiduvvot guovddáš kulturmuittoregistarar ja dat galgá vel lassin sáhttit viežžat raporttaid, visogovaid, artihkkaliid ja registariid maid eará doaibmit eaiggáduššet ja juogadit.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi deattasta ahte ain leat stuorra eanavii-dodagat sámiid geavahan- ja ássanguovlluin main sámi kulturmuittut eai leat kártejuvvon. Dat leat sihke siseatnamis ja rittu osiin. Dutkan lea čájehan ahte dain guovlluin sáhttet leat hui ollu kulturmuittut.

Go digitalisere ja olahattin dahká dieđuid mat leat jo čohkkejuvvon, de lassánivččii sámi kulturmuittuid oassi Askeladdenis, erenoamážit dain guovlluin gos dieđut eanemusat váilot. Dát leat hui mávssolaš dieđut mat, jus dat lasihuvvošedje Askeladdenii, nannešedje sámi kulturmuittohálddašeami máhttovuođu. Sámediggi atná dárbbaslašžan ahte álggahuvvojit doaibmabijut digitaliseret fáldadaga Askeladdenis.

6.2.2 Geodáhta

Geodieđuid oktiibidjan dađistaga buoret GIS-programmagálvun addá vejolašvuođa oahpasmahttit (oainnusmahttit) stuorra diehtohivodagaid beaktilis ja visogovalaš vuogi mielde. Raporttaid ráhka-deamis ja gaskkusteamis oppalaččat lea GIS-reaidu áibbas dárbbaslaš ja dehálaš Sámediggái ja dan lea vejolaš váldit atnui mángga suorggis. Dan eaktu lea ahte dieđut leat olahattit digitalálaš hámis.

6.2.3 Dutkan- ja DjO-prošeavttaid kulturmuittodieđuid digitaliseren

Sámi kulturmuittoráđi ásaheapmi, ja maŋŋil dan válddi fápmudeapmi Sámediggái, mearkkašii ahte sámi kultuvra, sámi kulturmuittuid mávssolašvuohta ja sámiid voigatvuohta hálddašit iežas kulturmuittuid dohkkehuvvui. Kulturmuittodieđuid olahattin dahkan nátionála diehtovuogádahkii lea dehálaš oassi demokratiserenproseasas ja lávki rivttes guvlu. Diehtovuoddu ieš alddis dattetge ii sáhte fállat dieđuid mat eai gávdno. Dieđuid váilun sámi guovddášguovlluid stuorra osiin lea ain duohta dilli vaikke lea nátionála dieh-

tovuogádat. Maŋimus logijagiid leat čadáhuvvon ollu proševttat universitehtaid, dutkaninstitut-taid, museaid ja earáid namas geat leat duodaštan ja kártii merken sámi kulturmuittuid ja eanadat-geavaheamiid. Dát duodaštus leat eanaš raport-tain, priváhta diehtovuoduin, dutkanartihkkaliin ja dieđalaš bargguin, ja hui uhccán dain leat biddjo-juvvon Askeladdenii. Dát leat hui árvvolaš dieđut mat, jus dat sirdojuvvošedje Askeladdenii, sáhtášedje nannet sámi kulturmuittohálddašeami máhttovuođu mearkkašahtti láhkai.

6.2.4 Almmusin dahkan ja olahattivuoha

Sámi kulturárbbi almmolaččat olahattin dahkan ja digitaliseren rahpá čuolbmačilgehusaid mat čatnasit persovdnasuodjalussii. Muhtumat soitet maid dan vásihit árbevirolaš máhttosirdima ja báikkálaš geavada botkemin. Seammás dat bohci-dahtta digaštallama das mo dan lágan dieđuid galgá hálddašit ja gii dan galgá dahkat. Almmo-lažžan dahkan sáhtta maid váikkuhit kulturmuittuid odđa geavaheapmái mii ii dáidde čuovvut ovdeš geavaheami, ja maid muhtumat sáhttet áddet báikkiid árvvu hedjonahttimiin. Dát leat vihkkedallamat maid sámi kulturárbeasahusat fer-tejit vuhtii váldit go kulturárbi, leš dal de sáhka fysalaš kulturmuittuin eanadagas dahje daidda gulli árbedieđus, digitaliserejuvvo ja šaddá ola-hattin earáide go sidjiide geat árbevirolaččat leat beassan geavahit daid dieđuid ja máhtuid. Dán oktavuodas lea dehálaš ahte leat buorit vuogáda-gat ja láidestusat dasa geasa dieđut galget leat ola-hattit ja mo dieđut galget geavahuvvot. Garvin dihtii ahte dehálaš ja hearckes kulturmuittorávvut duššet lea eaktu ahte dieđut leat hálddašedjiid olámuttos, muhto ferte leat dorvvolašvuohta das ahte dieđut eai gártta dohko goasa eai galgga ja ahte dieđut eai sáhte geavahuvvot boastut.

6.2.5 Kategorijat, nomenklatuvra ja giella

Hástalusat dálá nátionála kulturmuittodieh-tovuoduin lea vuosttažettiin dat ahte dan hukse-hus ja struktuvra hui uhccán lea heivehuvvon sámi kulturmuittoráđiide ja kulturbirrasiidna ja dan eanadatgeavaheapmái masa dat čatnasit. Diehtovuoddu addá menddo uhccán vejo-lašvuođaid giedahallat sámi kulturmuittuid dárko-miid ja dat dagaha ahte dat fer-tejit kategorise-rejuvvo stuorra oppalaš kategorijide main dat eai oainnusmahttojuvvo. Kategorijat mat leat olámuttus daidda «anomaliijaide», leat dávjá čoaikkenamahusat mat čihket dahje unnidit sámi kulturmuittoráđiide. Nomenklatuvra, dahje kultur-

muitokategoriijat, Askeladden nammasaš kultur-muitodiehtovuodus, leat heivehuvvon dábalamos kulturmuitošlájaide. Eará hástalus Askeladdenis lea go ii leat vejolaš geavahit sámi tearpmaid sámi kulturmuitošlájaide. Giella lea dehálaš kultur-guoddi ja dan láhkai maid dehálaš dimenšuvdna sámi kulturmuittuid duodašteamis.

6.2.6 Gáibádus kártii merket

Kulturmuitediehtovuodđu Askeladden lea vuodđuduvvon dan prinsihppii ahte dovddus kulturmuittut galget merkejuvot kártii ja ráddjejuvot birrasiid ektui. Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittut bidjet danne čavga láidestusaid areálageavaheapmái, ja dan geažil lea sihke kártii merken ja kulturmuittuid ráddjen, dakkár

bargamušat maid kulturmuiteiseválddit vuoruhit dehálažžan. Daid digitála registrerenskoviin maid kulturmuiteiseválddit geavahit ja bidjet Askeladdenii, galgá juohke kulturmuitu ráddjejuvot dan birrasiid ektui. Vaikke vel kulturmuitaláhka maid namuha báikkiid maid čatnasit muitalusat, osku ja árbevierru, de leat eanemusat fysalaš luottat maid olbmot leat dahkan, mat heivejit ráddjejuvot ja kártii merkejuvot dán láhkai. Sávahatti livččii ahte ovddiduvvo vuohki ráddjet sámi kulturmuittuid main eai leat luottat maid olbmot leat dahkan. Dát guoská eanaš sámi bassi báikkiide mat mángga dáhpáhusas fátmastit eanadatosiid nu go váriid, várrehámadagaid, jávrriid ja vuvddiid. Seamamá guoská kulturmuittuid gaskavuodaide mat leat stuorebuš eanadatviidodagain.

7 Dearvvasvuoda- ja fuollasuorgi

Dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusat fertejit organisterejuvvot divššohasaid dárbbuid vuodul, ja divššohasaide galgá sihkkarastojuvvot dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusaid dásseárvosaš fáladat riikka miehtá. Divššohasa sihkkarvuoda ja bálvalusaid kvalitehta eaktun lea ahte dearvvasvuodabargit ja divššohasat/geavaheaddjit áddehaddet. Ráddehusa áigumuš lea láhčit divššohassii dakkár dearvvasvuodabálvalusa mas divššohas galgá leat guovddážis, galgá dovdat árvvus adnojumi ja raba- vuoda go sus lea dahkamuš dearvvasvuodabálvalusain ii ge galgga dárbbasit vuordit menddo guhká go ii leat dárbu. Divššohas galgá leat mielde dahkamin mearrádusaid iežas birra.

Diedáhusas Meld. St. 7 (2019–2020) *Nasjonal helse- og sykehusplan 2020–2023*, čujuhuvvo dasa ahte digitaliseren lea guovdilis váikkuhangaskaoapmi dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusa beavttálmahttimis ja viidásat ovddideamis. Diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiija (IKT) eaktuda lihkestuvvama go áigumuš lea láhčit divššohassii dearvvasvuodabálvalusa. Digitála bálvalusat addet odđa vejolašvuodaid searvadit divššohasaid, geavaheddjiid ja ássiid. Odđaáigásaš IKT-čovdosat addet dearvvasvuodabargiide vejolašvuoda fáhtet dárbbaslaš divššohasdieuid ja ođasmahttojuv- von diehto- ja mearridandoarjaga.

Sámi divššohasaid hástalusat dearvvasvuoda- ja fuollasuorggis čatnasit dasa ahte fágaolbmui mánngga dáhpáhusas váilot dieđut sámi giela, kultuvrra ja servodateallima birra. Sámi divššohasain ii leat mánngga dikšundilis vejolašvuodta geavahit iežaset giela. Dat dagaha ahte divššohasaide lea váttis čilget iežas vátu ja áddet divššáriid ruovttoluottadieđihemiid. Dat mielddisbuktá ahte muhtun sámezielalaš divššohasat eai sáhte aktiiv- valaččat oassálastit dikšumii, ja seammás lassána riska oažžut boasttu diagnosa ja divššu, ja ahte bálvalusa kvalitehta hedjona.

Dearvvasvuoda- ja fuollasuorggis leat digitaliseremii gulli proseassat jodus. Measta buot bargoproseassat dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusas gusket digitaliseremii – dieđut divššohasa birra čállojuvvojit elektrovnnalaš divššohasjournálii, elektrovnnalaš dieđut divššohasa birra sáddejuv- vojít gaskal buohcceviesuid, gielddaid ja gielddaid

fástadoaktáriid, doaktárat árvvoštallet røntgen- go- vaid dihtoršearpmas, dearvvasvuodabargit regis- trerejit elektrovnnalaččat maid dálkasiid divššo- has lea ožžon, ja divššohasat sáhttet dađistaga eambo gulahallat digitalalaččat dearvvasvuoda- bálvalusain. Digitaliseren addá maid vejolašvuoda sirdit bálvalusaid divššohasa lagabui.

7.1 Vuoigatvuohta oažžut dásseárvosaš dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusaid ja bálvaluvvot sámegillii

Divššohas- ja geavaheaddjivoigatvuođalágas čuožžu ahte buot divššohasain lea vuoigatvuohta oažžut dárbbaslaš dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusa- said. Doaba «dárbbaslaš dearvvasvuoda- ja fuolla- bálvalusat» dulkojuvvo nu ahte dat addá vuoig- atvuođa oažžut dárbbaslaš dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusaid main lea dorvvolaš dássi, okta- gaslaš dárboárvvoštallama vuodul. Dárbbu viido- dat ja dássi galget árvvoštallojuvvot konkrehta. Dat mii lea mearrideaddji, lea divššohasa dárbu. Divššohas- ja geavaheaddjivoigatvuođaláhka gehččojuvvo eará lágaid oktavuođas mat gusket dearvvasvuoda- ja fuollabálvussii ja dasa gullet omd. dearvvasvuodabargiid láhka, spesialista- dearvvasvuodalahka ja dearvvasvuoda- ja fuolla- bálvalusalahka, bátnedearvvasvuodalahka ja láhka psykalaš dearvvasvuodasuodjalusa birra. Divššo- has- ja geavaheaddjivoigatvuođalágas boahá maid ovdan ahte diehtujuohkin galgá leat heive- huvvon vuostáiváldi oktagaslaš eavttuide, nu go ahká, láddamii, vásáhussii ja kultur- ja giella- duogáži.

Sámeláhka addá dasa lassin viiddiduvvon vuoig- atvuođa geavahit sámeziela dearvvasvuoda- ja sosiálasuorggis mii mielddisbuktá ahte sus guhte háliida geavahit sámeziela fuolahat dihtii iežas beroštusaid báikkálaš ja regionála dearvvasvuoda- ja sosiála ásašusaid ektui hálddašanguovllus, lea vuoigatvuohta bálvaluvvot sámegillii. Dásseárvosaš dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusat sámi divššohasaide eaktudat ahte bálvalusat heivehuv- vojít divššohasaid zielaláš ja kultuvrraláš duogáži.

7.2 Digitaliseren dearvvasvuoda- ja fuollasuorggis

Teknologiija geavaheapmi dearvvasvuoda-, fuolla- ja sosiálasuorggis lea ovdánan ollu jagiid mielde, ja dađistaga eanet teknologalaš bálvalusfálaldagat ovddiduvvojit. Digitála ássifálaldagat dahket ássiide álkibun čuovvulit iežaset dearvvasvuoda ja heivehit oktavuoda dearvvasvuodabálvalussii iežaset beaivválaš eallimis. Oppalaččat fertejit evttohusat/dárbbut dearvvasvuoda- ja fuollasuorggis mat gusket digitaliseremii, šaddat e-dearvvasvuoda nátionála stivrenmálle oassin mii lea ásahuvvon nannen dihtii IKT-ovddideami dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusas.

Bajimus ulbmilat IKT-ovddideapmái dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusas mearriduvvojedje jagi 2013 go diedáhus Meld. St. 9 (2012–2013) *En innbygger – en journal* giedahallojuvvui. Dat ulbmilat gustojit ain:

- Divššohas- ja geavaheaddjiedut galget leat dearvvasvuodabargiide álkit fidnet.
- Ássit galget oazžut ovttagardánis digitála bálvalusaid.
- Diedut galget leat olahattit kvalitehtabuori-deami, dearvvasvuodagoziheami, stivrema ja dutkama várás.

7.3 Digitála reaidduid geavaheapmi divššus

Ollu dearvvasvuodastašuvnnain eai leat sámezielalaš bargit. Daid sámi mánáid kárten geain lea sámeziella vuosttasziellan, sáhtá dat dagahit unohis váikkuhusaid. Maidái go olbmossat lea oktavuoha fástadoaktáriin ja eará dearvvasvuodabargiiguin, sáhtá dan vásihit loavkašuttimin go dearvvasvuodabargit eai hála dahje ádde sámeziella. Videokonsultašuvnna ja šearbmadulkka geavaheapmi ovttasráđiid gielddaiguin dahje eará bálvalusbáikkiiguin main leat sámezielat bargit, sáhtá dakkár dáhpáhusain geavahuvvot gulahallanválttisvuodaid čoavddusin. Čovdosat leat odne olahattit ja sierranas gielddaide dahje fitnodagaide ii leat eará go váldit daid atnui.

Guhká lea leamaš hástalussan sáhttit čállit divššohasjournála ja epikriissa sámeziella go vuogádagat eai doarjjo sámeziella čállinmearkkaid (geahča goalmát kapihtala). Hástalusa lea earret eará Sámi našuvnnalaš gealbobálvalus – psyhkalaš dearvvasvuodasuddjen ja gárrendilledikšu (SÁNAG) váldán ovdan. Sámeziella čállinmearkkaid geavaheapmi dakkár digitála čovdosiid oktavuodas go video, čalgoteknologiija jna. ii leat álgo-

vuolggalaččat miige váttisvuodaid. Dattetge leat hástalusat oáčohit buvttadeddjiid ovddidit dakkár doaimmaid čovdosiin.

7.4 Dearvvasvuodadieđuid digitála fidnen sámeziella

Helsenorge.no lea nátionála ássiidportála olles Norgga dearvvasvuoda várás. Vuogádat lea guovtteoasat, ja sisttisdoallá diehtojuohtkinsiidduid main leat kvalitehtasihkkarastojuvvon sierranas fáttáid birra ja iešbálvalančovdosiid birra mat gáibidit sihkkaris sisaloggema. Čuovvovaš gusto sámeziella geavaheapmái helsenorge.no ássiidportálas:

Ulbmil lea ahte lea sámeziel fáldat mas lea buorre kvalitehta helsenorge.no portálas. Neahtasiidduin lea davvisámeziella válljejuvvon sámeziellan. Golmma almmolaš sámezielas (davvisámezielas, julevsámezielas ja lullisámezielas) lea davvisámeziella stuoramus. Davvisámeziella ovdideapmi čállingiellan lea maid ollen guhkkeli go eará sámezielaid ovddideapmi. Dušše válljejuvvon siiddut helsenorge.no:s leat olámuttos sámeziella. Dárbu jorgalahttit eambo sámeziella galgá kártejuvot ovttasráđiid helsenorge.no ovttasbargo- guimmiiguin.

Ráđdehus almmuhii jagi 2019 strategiija mii galgá buoridit álbmoga dearvvasvuodagelbbo- lašvuoda. Čielga giella divššohasaid sisagohčču- miin sáhtá eastadit dahje geahpedit heajos gula- hallama. Divššohassisagohčču- miid kvalitehta galgá buoriduvvot ja álggahuvvon lea nátionála prošeakta man ulbmil lea buoridit giella divššohas- sisagohčču- miin spesialistadearvvasvuodabálvalus- sas. Davvi Dearvvasvuodas lea erenoamáš ovd- dasvástáduš divššohassisagohčču- miid ja eará dieđuid jorgaleamis regiivna sámi divššohasaid várás.

7.5 Ovdáneapmi koronapandemiija áigge

Koronapandemiijas lea leamaš dat váikkuhus ahte čielgasit leat boahtán oidnosii stuorra vejo- lašvuodát lasihit digitála čovdosiid geavaheami eanaš servodatsurggiin. Dearvvasvuoda- ja fuolla- suorgi lea čájehan stuorra nupástuhtinnávcca pandemiija áigge. Vásáhusat leat čájehan ahte leat buorit vejolašvuodát jodálmahttit digitaliserema dearvvasvuoda- ja fuollasuorggis mas šaddá ávki go pandemiija lea nohkan ge, ja mii váikkuha ollu viidábut go kriissaid hálddašeapmi. Eai dušše dearvvasvuodabargit leat šaddan eambo

digitálan, muhto divššohasat ge leat heivehan iežaset dillái.

Pandemiija áigge lea dearvvasvuoda- ja fuolla-bálvalus ollu eambbo go ovdal váldán atnui dálá nationála e-dearvvasvuodačovdosiid nu go nationála dearvvasvuodačortála, helsenorge.no, ja váimmusjournála. Galledemiid lohku helsenorge.no:s lassánii sakka pandemiijaid áigge, ja jagi 2020 vuosttas tertiála áigge ledje Dearvvasvuoda Norggas 22,68 miljon galledeami mii lea measta galledemiid logu duppalastin seamma áiggi ektui diibmá. Vásáhusat pandemiija hálddašeamis čájehit ahte lea dárbu ahte olles suorgi laktá iežas mielde ja váldá atnui oktasaš vuodđovuogádagaid mat leat ásahuvvon ovttasdoaimbama várás.

Koronapandemiija lea váikkuhan dasa ahte čálgoteknologalaš čovdosat gielddain leat lassánan mearkkašahtti láhkai, erenoamážit digitála ruovttučuovvuleapmi. Dat lea dehálaš go áigumuš lea eastadit njoammuma leavvama danego ruovttubálvalus sáhtá geahpedit finademiid logu, seammás go geavaheaddjit fuolahuvvojit ja dovdet oadjebasvuoda. Gielddat leat čájehan johtilis nuppástuhtinnávcca ja ovttasbargonávcca. Dasa lassin lea Nationála čálgoteknologiijaprográmma váikkuhan nationála oktiiveiveheapmái pandemiija oktavuodas, gielddaid dárbbuid kártema bokte ja KS veahki bokte elektrovnnalaš dálkkaslihtiid oktasaš háhkami. Dákkár oktasaš háhkamiin sestet gielddat áiggi, seammás go dat álkkásmahtá skáhppojeaddjiid dili geat vásihit ollu dingomiid. Ovdamunni lea maid čohkket eanet gielddaid dárbbu na ahte skáhppojeaddjit sáhttet lágideit buktagiid stuorát meriid mielde.

Dilli lea maid láhččojuvvon dasa ahte digitála ruovttučuovvuleapmi eanet geavahuvvo spesialistadearvvasvuodabálvalusas. Dearvvasvuoda- ja

fuolahusdepartemeanta lea pandemiija áigge gohččon regionála dearvvasvuodačortála vieldit atnui digitála ruovttučuovvuleami ja neahttavuodot divssu go dat lea vejolaš. Digitála ruovttučuovvuleapmi ja neahttavuodot dikšu sáhttet leat mávssolaččat sihkkarastin dihtii oadjebas fáldadaga divššohasaide, ja sáhttet maid váikkuhit muhtun hástalusaid čovdimii čeahkkanan doaimmaid oktavuodas go dađistaga eambbo dábaláš doaimma šaddá. Rámmeavttut heivehuvvojit dasa ahte galgá leat vejolaš sirdit eanet bálvalusaid digitála vuodđovuogádagaide ja ruoktot divššohasaide lusa. Dat sáhtá leat stuorra ávki daidda sámi divššohasaide geain lea guhkes mátki dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusaide.

Pandemiija lea maid nannen ovttasbarggu gaskal etáhtaid, ja ovttasbarggu skáhponindustriijain. Dasa lea buorre ovdamearka ovttasbarggu gaskal Direktoráhta e-dearvvasvuoda, Dearvvasvuodadirektoráhta, Álbmotdearvvasvuodainstituhta, KS ja regionála dearvvasvuodačortála ráddjen dihtii njoammuma leavvamis ja buhcciid dikšun ja čuovvuleami dihtii pandemiija áigge. Ealáhuseallin lea leamaš dehálaš ovttasbargoguoibmi ja lea veahkehan gielddaid ja buohcevesiid ollu buriid čovdosiiguin vai dat ain galget sáhttet fállat alladássáas dearvvasvuoda- ja fuollabálvalusaid pandemiija áigge.

Dehálaš lea viidásat ovddidit buriid digitála čovdosiid ja bargovugiid maiddá pandemiija maŋŋá. Koronadilli lea duodaštan dakkár teknologalaš čovdosiid dárbbu mat addet darvvasvuodabargiide vejolašvuoda fidnet álkis ja dorvvolaččat divššohas- ja geavaheaddjidieđuid, ássiide álkis ja dorvvolaš digitála bálvalusaid ja čovdosiid mat dahket dieđuid olahttin kvalitehtabuorideami, dearvvasvuodagoziheami, stivrema ja dutkama dihtii.

8 Justiiasuorgi

Ángiruššan rasttideaddji doaimmaiguin justiiasuorggis lea prošeakta Elektronisk samhandling i straffesaksjeden (ESAS). ESAS sihkkarastá johtilis, beaktilis ja sihkkaris dieđuid lonohallama gaskal politiija, duopmostuoluid ja rihkusfuola.

Duopmostuoluid digitaliseren- ja odasmahttinbargu lea čadahuovvomin. Guovdil lea dán barggus prošeakta Digitála duopmostuolut mii galgá ollašuhttit čadadigitála riekteproseassa välljejuvvon duopmostuoluid várás. Prošeaktii gullá maiddá elektrovnnalaš ovttasdoaimman earáiguin nu go digitála ovttasdoaimman advokáhtaiguin Aktørportalen bokte. Jagi 2018 čakčamánu rájes lea mángga lánhanuppástuhttima geažil lánččon dilli eanet ja buoret elektrovnnalaš áššejoatkevašvuhtii duopmostuoluin. Bargojuvvo maid ovdidit odđa dulkadingsončovdosa Norgga duopmostuoluid atnui.

Digitála álbotbálvalusat politiijas galget lasihit politiija olahahhtivuoda ássiid várás ja álkásmahttit ássiid oktavuodaid politiijain. Álggahuvvon lea bargu strategiijain mii earret eará galgá árvvoštallat mo politiija galgá deaivat ássiid ja main sisdoaluin/maid bálvalusaiguin dat galgá duhtadit sin dárbbuid.

8.1 Gáiddusdulkon

Odne váilot ollu sámegeiel dulkkat ja jorgaleaddjit, ja dat váttásmahtta geavahit sámegeiela diggečoahkimiin, politiija dutkanjearahallamiin ja giddegasain. Gáiddusdulkon buorida veahkkin dulkonfálaldaga riikka miehtá ja dat buorida ovttaskas olbmo riektesihkkarvuoda. Gáiddusdulkon lea čoahkkedoaba masa gullet telefovdnadulkon ja šearbmadulkon. NAČ 2016: 18 *Váibmogiela* čuovvuleami oassin áigu Justiisa- ja gearggusvuoda-departemeanta árvvoštallat lánčit dili eanet gáiddusdulkoma geavaheami várás go dat lea vejolaš ja heivvolaš. Gáiddusdulkoma geavahepmi duopmostuoluin lea «Digitála duopmostuoluid» nammasaš prošeavtta oassi. Gáiddusdulkoma geavaheami ekonomalaš ja hálldahuslaš čuovvumušat politiijii ja rihkusfullii fertejit čielggaduvvot ovdalگو loahpalaš mearrádus dahkkojuvvo.

8.2 Diehtujuohkin sámegillii justiiasuorggi áššáigullelaš neahttasajiin

Dál lea diehtujuohkin davvisámegillii duopmostuoluid ja rihkusfuola neahttabáikkiin, muhto lea váilelaš politiija neahttabáikkiin. Justiiasuorggis lea buoridanvejolašvuodat das mii guoská diehtujuohkimii ja skoviid jorgaleapmái buot golmma sámegillii, davvisámegillii, lullisámegillii ja julevsámegillii, etáhta neahttasiidduin. Justiisa- ja gearggusvuoda-departemeanta háliida, NAČ 2016: 18 *Váibmogiela* čuovvuleapmin, ahte eanet skovit ja diehtujuohkin jorgaluvvojit etáhta neahttasiidduide golmma sámegillii.

8.3 Digitála sátnegirji mas lea juridihkalaš terminologiija

NAČ 2016: 18 *Váibmogiela* čuovvuleapmin galgá álggahuvvot bargu ráhkadit juridihkalaš terminologiija lulli- ja julevsámegillii. Dasa lassin álggahuvvo bargu viiddidit dan juridihkalaš terminologiija mii odne jo lea davvisámegillii. Sámediggi lea evttohan ahte ráhkaduvvo «frásagirji», ja dasa lea Justiisa- ja gearggusvuoda-departemeanta ge miehtan. Guovdilis doaimmabidju lea ásaht digitála sátnegirji/digitála jorgalanreaiddu mii galgá leat olahahhti interneahatas, go juridihkalaš terminologiija davvisámegillii, lullisámegillii ja julevsámegillii lea válmmaš. Dan lea vejolaš dahkat nu gohčoduvvon «frásagirjiin» ge. Digitála sátnegirji juridihkalaš terminologiijain ja «frásagirji» ásaheami ekonomalaš ja hálldahuslaš čuovvumušat fertejit čielggaduvvot dárkileappot ovdalگو loahpalaš mearrádus dahkkojuvvo.

Gielda- ja odasmahttindepartemeanta čujuha ahte Sámi Giellagáldu – Davviriikkalaš sámegeielaid fága- ja resursaguovddáš, lea giellaorgána maid Norgga, Ruota ja Suoma sámedikkit ásaheđe jagi 2013 – formálalaččat Sámi Parlamentáralaš Ráđi (SPR) vuollásazžan. Bajimus ulbmil orgánain lea nannet ja ovddidit sámegeielaid buriin giellaovttasbargguin sihkkarastin dihtii ahte gielat ovddiduvvojit seamma bures riikarájaid rastá.

Sámedikkiid gaskasaš proseassa lea ođđasit organiseret Sámi Giellagáldu nu ahte dat šaddá fágalaččat nannosat ja ahte dasa šaddá eanet vuorddehahti doaibma. Sámediggi lea dovddahan ahte ođđa organisašuvdnamálla áigumuša mielde galgá leat gárvvis jagi 2020 mielde.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi oaivvilda ahte dehálaš eaktun ráhkadit juridikkalaš terminologiija lea ahte ođđa terminologiija normerejuvvo. Dat guoská buot sámezielalaš terminologiiji. Danne lea dehálaš ahte lea bissovaš orgána mii sáhtá bargat kvalitehta sihkarastiin ja sámeziela normeremiin.

Sámediggi deattuha davviriikkalaš ovtasbarggu dehálašvuoda nu ahte terminologiija lea vejolaš geavahit riikarájaid rastá. Ulbmil lea ahte terminologiija ovddeapmi ja normeren čadahuvvo davviriikkalaš ovtasbargun mas lea sihke fágalaš ja gielalaš gelbbolašvuhta. Dál lea ovtasbargu prošektavudot ja Sámi Giellagáldu hálddus mii lea Sámi Parlamentáralaš Ráđi (SPR) vuollásaš. Terminologiija ovddeapmi buot servodatsurggiin lea áibbas dárbbalaš jus galggaš leat vejolaš geavahit giela buot fágasurggiin. Danne lea

dehálaš ahte Sámi Giellagáldu ásahuvvo bissovaš doaibman.

8.4 Máhttogaskkusteapmi ja gealbudeapmi sámi dimenšuvnna birra justisasuorggis

Nanosmahttin dihtii sámi giela ja kultuvrra justisasuorggis lea áibbas dárbbalaš lasihit gelbbolašvuoda sámi dimenšuvnna birra olles suorggis. Dan barggu oassin livččii vejolaš doaibmabidju digitaliseret máhttogaskkusteami ja gealbudeami justisasuorggis e-oahpahussan. Rihkusafuola allaskuvla ja Politiijaallaskuvla sáhtášedje leat guovdilát dakkár barggus, muhto ekonomalaš ja hálddahaslaš čuovvumušat fertešedje čielggaduvvot ovdalگو dakkár doaibmabidju álggahuvvo.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta

á v ž ž u h a :

Gielda- ja ođasmahttindepartemeantta ráva borgemánnu 28. beaivvi 2020 Sámi giella, kultuvra ja servodateallin sáddejuvvo Stuoradiggái.

Diŋgomis publikašuvnna

Departemeanttaid sihkkarvuoda- ja bálvalusorganisašuvdna

www.publikasjoner.dep.no

Telefovdna: 22 24 00 00

Publikašuvnnat leat maiddáí gávdnamis

www.regjeringen.no

Dán jagi dáiddár lea Tomas Colbengtson

Tomas Colbengtson: Sæmie culture

© Tomas Colbengtson/BONO 2020

www.colbengtson.com

Deaddileapmi: Departemeanttaid sihkkarvuoda- ja
bálvalusorganisašuvdna – 08/2020

